

RUNAR SCHILDT

DEN STORA ROLLEN

HELSINGFORS
HOLGER SCHILDTS FÖRLAGSAKTIEBOLAG

DEN STORA ROLLEN

RUNAR SCHILDT

DEN STORA ROLLEN

SKÅDESPEL I FYRA AKTER

HELSINGFORS
HOLGER SCHILDTS FÖRLAGSAKTIEBOLAG

HELSINGFORS 1923
HOLGER SCHILDTS TRYCKERI

TILL

HENNING SÖDERHJELM

12

MUSEUMS OF THE WORLD

PERSONERNA:

ARMAS FAGER, f. d. statist; ett par och fentio år.

WENDLA, hans hustru, innehavarinna av en mat-
varubutik; jämnårig med mannen.

ELLI, 21 år }
HJÖRDIS, 20 år } deras döttrar, statister.

FERDINAND HAGERT, f. d. teaterperukmakare.

FRU RINGMAN.

TRE RÖDGARDISTER.

Första akten.

En liten matvarubutik, belägen i ett hörnhus, delvis under gatans nivå. I borte vänstra hörnet ingång från gatan med dubbla dörrar; tre trappsteg emellan dem. Till höger två dörrar, varav den främre leder till makarna Fagers rum, den borte till döttrarnas. Fönster i fonden och på vänstra väggen; fönstren och rutorna i ingångsdörren täckas av nerfällda papprullgardiner. På väggarna hyllor, glest besatta med matvaror, tobak o. dyl. Disk i vinkel; tunnor, lårar och ölkorgar; bakom disken en sliten taburett.

Klockan är ungefär två på natten. När rullgardinen i fonden dras upp, ser man huslängan mitt emot, svagt belyst av en övermålad gatlykta.

Vid ridåns uppgång är det mörkt på scenen.

ELLI OCH HJÖRDIS

försiktigt in genom borte dörren till h.; Hjördis vrider på en kontaktknapp mellan de båda dörrarna, varvid den elektriska lampan i taket tändes.

ELLI

viskar:

Nej, vänta, din stolla. Vi ska väl inte låta mamma se att här är ljust. Det kan ju hända

att hon vaknar. Smyger på tå till främre dörren och hänger en näsduk för nyckelhålet. Så där ja. Fnissar. Nu är vi i chambre séparée. Kabinjeto, som Walodja och Grischka brukade säga. söker i lådor och skåp efter någonting ätbart. Hjördis sätter sig på stolén bakom disken och stirrar tankspridd ut i luften. Under samtalets lopp dämpa de i början sina röster, men glömma så småningom att iaktta försiktighet.

ELLI

mumsande:

Ska du inte ha någonting?

HJÖRDIS

förstrött:

Nej tack.

ELLI:

Tror du att du är på fin bjudning, eftersom du tackar så där artigt.

HJÖRDIS:

Det var i tankarna.

ELLI:

Har du varit länge hemma?

HJÖRDIS:

En stund.

ELLI:

Varför har du inte gått och lagt dig?

HJÖRDIS

undvikande:

Jag — jag ville vänta på dig.

ELLI:

Lügens! Du intresserar dig inte ett dugg för vad jag har att berätta.

HJÖRDIS

tiger.

ELLI:

Här finns ännu lite kvar av de goda karamellerna. Ska du inte ha?

HJÖRDIS:

Nej, jag bryr mig inte om.

ELLI:

Har du fått så mycket gott i kväll att du föraktar vad huset förmår?

HJÖRDIS:

Var skulle jag ha fått det? Jag har inte varit inne någonstans.

ELLI:

Var det Otto Ringman som väntade på dig?

HJÖRDIS:

Det såg du väl.

ELLI:

Ja, jo, naturligtvis såg jag det. Vi såg det alla.

HJÖRDIS
likgiltigt:

Jaså.

ELLI:

Och så slog ni dank på gatorna i två timmars tid? Du och den där spolingen!

HJÖRDIS:

Vi gjorde en lång promenad, ända bort över Långa bron.

ELLI:

Vad kan det vara för ett nöje att släntra omkring i kölden med en sådan där pojstackare! Bjuder han dig aldrig på en restaurant?

HJÖRDIS:

Ibland. När han har råd.

ELLI
försmädligt:

Då lär det nog inte hända alltför ofta.

HJÖRDIS:

Nej, det är verkligen ganska sällan. Han är ju ingen jobbare.

ELLI:

I ditt ställe skulle jag akta mig för att

gå på bakgator om nätterna i såna här tider. Innan ni vet ordet av har ni en kniv i ryggen, du och din månskenskavaljer. Hur har du med ens blivit så modig av dig, du som förr var en sådan hare?

HJÖRDIS:

Jag är aldrig rädd när han är med. Småler. Han är så stark och så — Avbryter. Fast i dag, det är verkligen sant, det var på något vis underligt och oroligt där ute i Sörnäs. Så mycket folk i rörelse, kättingar med tissel och tassel, karlar som sprang av och an.

ELLI

suckar:

Här ska väl bli något slags bråk nu igen, storstrejk eller gud vet vad. Märkte du hur lite människor det var på teatern i dag?

HJÖRDIS:

Undra på det. Vem har lust att roa sig under såna här tider.

ELLI

häftigt:

Jo, jag till exempel. Jag står inte ut med

det här, jag blir tokig om det inte snart blir annorlunda. Så som det var förr.

HJÖRDIS:

Då är det synd om dig, för tiderna lär nog snarare bli mycket värre än vad de är nu. Säger de som förstår de här sakerna.

ELLI

härmar:

»De som förstår de här sakerna.» Det där har du från profeten Ringman.

HJÖRDIS

tiger.

ELLI:

Allt vad du tänker och talar nu för tiden kommer från honom.

HJÖRDIS:

Kanske.

ELLI

sätter sig på disken och fixerar Hjördis:

Vet du Hjösse, jag måste verkligen säga dig att du är en stor åsna. Tänker du faktiskt kasta bort dig på den där karln?

HJÖRDIS

småler sorgset:

Kasta bort...

ELLI:

Ringmans är ju fattiga som körkråttor. Ingen piga har de, doktorinnan får själv både koka och städa. Vad är det för herrskap! Och pojken studerar naturligtvis på skuld.

HJÖRDIS:

Det där vet jag lika bra som du.

ELLI:

Och ändå bär du dig så där fånigt åt. För den där pojkens skull ger du fan i alla våra gamla vänner. Hansen och Wulffert sa i dag att de aldrig förlåter dig om du inte kommer med oss nästa gång.

HJÖRDIS:

Så får de väl låta bli då. Dit går jag aldrig mera, så mycket du vet det.

ELLI

hoppar ner från disken, visslar lågt och uttrycksfullt:

Skön god afton, vackra tärnor, Cyperns fagra morgonstjärnor. Jaså, står det så till. Du tycks ha blivit komplett galen. Det märker man för resten också på teatern. Du kan ju ingenting mera. Inte minns du texten till sångerna och inte kommer du ihåg

turerna i menuetten. Jag riktigt skämdes för dig i dag.

HJÖRDIS

besvärad:

Jag vet inte, jag var så trött.

ELLI:

Men det är ju likadant nästan alla kvällar. Akta dig väldigt noga, du kan få sparken en vacker dag. Elgström och Bosin har nog lagt märke till det, jag hörde hur de stod och svor över dig.

HJÖRDIS

stiger upp, låtsar leta bland varorna.

ELLI:

Vet du var mamma förvarar sockret som hon köper av ryssarna?

HJÖRDIS:

Nej.

ELLI:

Ljug inte, du måste veta det, du som hänger här halva dagen och låtsar hjälpa till.

HJÖRDIS:

Jag har ju sagt att jag inte —

ELLI

avbrytande:

Äh, drag åt skogen med din helighet.

Tror du jag bryr mig om ert smutsiga rysssocker, som soldaterna fiskar opp ur schinellfickorna och matroserna ur sina lortiga blusar. Det riktigt kväljer mig när jag tänker på det. Kanske är det desamma som sköt ihjäl Walodja och Grischka i fjol — — —

HJÖRDIS:

Jag har aldrig köpt någonting av ryssarna. Mamma gör det ibland, därför att det är så svårt att få varor. Vad ska vi slutligen leva av om inte på handeln?

ELLI:

Äsch, handeln! . . . Svingar sig åter upp på disken, knaprar på någonting. Tiger och ser drömmande ut. Walodja och Grischka . . . Det var tider det. Kan du förstå att det inte är mer än ett år sen dess!

HJÖRDIS:

Nej, jag förstår det inte. Det måste ju vara tio eller hundra år sen dess. Lägre. Ibland tror jag att det inte alls var mig det hände, utan någon annan. Någon alldeles annan.

ELLI

skrattar hänfullt:

Å, vad det hände dig bara, försök inte

komma med såna där fånigheter. Det var nog du och ingen annan som en viss kväll kom till mig och frågade om det var någonting farligt som Grischka — FNISSAR. Du var pengar värd den gången, det var du.

HJÖRDIS

i utbrott:

Tig!

ELLI

obekymrad:

Att en aderton års flicka kan vara så enfaldig, det skulle jag aldrig ha trott. — Minns du när vi första gången var ombord på deras torpedbåt?

HJÖRDIS

i stigande affekt:

Nej!

ELLI:

Kommer du ihåg utfärden till Hangö?

HJÖRDIS

springer fram och griper taburetten:

Om du inte tiger på ögonblicket, kastar jag den här stolen i ansiktet på dig.

ELLI:

Den gången var du också ledsen. Först. Sen blev du bra.

HJÖRDIS

viskar:

Jag skulle kunna döda dig.

ELLI:

Hååå, det var inte lite. Och varför det, om jag får lov att fråga?

HJÖRDIS:

Om inte du hade varit så skulle *han* kanske ha blivit den första. Nej, säkert, säkert! Å du, ibland tror jag att jag — Lyfter stolen som till slag, låter den åter sjunka.

ELLI

rädd, hoppar ner från disken, söker dock skyla över med ansträngd överlägsenhet:

Du borde gå in vid Frälsningsarmén, Hjösse. Den där skrållan på huvet skulle bestämt klä dig. Och tänk vad stilig att sjunga till gitarr:

Sjunger och imiterar gitarrackompanjemang.

Vi har en telefon — pling, plöng —
Som går till Herrens tron — pling, plöng —
Och när man ringer på
Så svarar —

HJÖRDIS:

Håll käften, du väcker mamma.

ELLI:

Till en början kan du försöka omvända

mig och pappa, för övningens skull. Där får du tillräckligt arbete för den närmaste framtiden. Tur att mamma inte behöver bli bättre än hon är. Tar en ask cigaretter från hyllan, öppnar den. Tänder och blossar kraftigt.

HJÖRDIS:

Jag vill bara säga dig att mamma räknar cigarettaskarna var kväll innan hon lägger sig.

ELLI:

Äsch, pappa stjälar så mycket tobak, så en ask hit eller dit spelar ingen roll.

HJÖRDIS:

Pappa ja. Han är nu sådan som han är.

ELLI:

Var manne det kräket håller hus i dag?

HJÖRDIS

rycker på axlarna:

Han är väl ute och super med Hagert som vanligt.

ELLI:

Ja, han blir svårare för var dag som går.

HJÖRDIS:

Vet du vad jag tror. Att det kommer att sluta illa för pappa. Förr var det liksom

skämt med hans drickande och alla hans dumheter, nu är det allvar, på något sätt.

ELLI
nickar:

Illa ser det ut. Han har blivit så elak och bitter, han ser ut som han ville ta livet av alla människor.

HJÖRDIS:

Det är alltsen de fockade honom från teatern.

ELLI:

Ja, men det var också nedrigt av dem att göra det. I nära tretti år hade han varit där, alltid glad och intresserad och med om vad som helst. Ingen hade varit så länge vid teatern som han, och ändå begärde han aldrig en penni mera per afton än de yngsta pojkkalpar som Bosin tar direkt från gatan.

HJÖRDIS:

Den där lilla smulan pengar tänkte han inte alls på. Vet du av, att när de nu lät säga att de inte mer ville ha honom där, så erbjöd han sig att tjänstgöra gratis. Bara för att få vara med på scen.

ELLI:

Jag kan tänka mig det. För honom fanns egentligen ingenting annat än teatern. Och nytta gjorde han för sig, det kan ingen bestrida. Hur var det härom året när ingen ville vara björnen i »Det var en gång» — drog inte pappa genast björnskinnet på sig och hoppade och dansade och väsnades kväll efter kväll, fast han var femti år gammal och höll på att kvävas och svettades så att det skvalade om honom. Han höll sig inte för god till det, fast han kunde ha spelat riktiga roller bättre än många skådespelare. Kommer du ihåg när han någon gång hade en replik att säga — var stavelse hördes ända ut i foajén. Och vilka kostymer som helst kunde han bära opp, till och med frac-ken, som ändå är det svåraste.

HJÖRDIS

nickar:

Det är synd om pappa. I förrgår när jag kom hem till middagen satt han i gungstolen och grät. Först blev han generad och ville vända sig bort, men huru det var kom

han fram till mig och sa: Pian min, jag satt här och tänkte på teatern, för det är nu engång så att jag inte kan tänka på någonting annat, hur jag än bjuder till. Och hur jag än vänder och vrider på saken, så kommer jag till det, att de har gjort mig den största orätt som nånsin har vederfarits en människa. Vem har älskat teatern så som jag och vem har tjänat där så länge och så troget. Vad hade jag för det? Pengarna ska vi inte alls tala om, de gick ju åt till tändstickor. Men arbetet. Vartannat år fick jag säga någonting, och det var all lön jag begärde. För det var de lyckligaste ögonblickena i mitt liv, och medan jag sa mina repliker, så var jag inte mera jag själv, utan just den människa jag skulle föreställa. Jag kände det i hela kroppen. Hur många riktiga fina berömda skådespelare tror du kan påstå det samma — om de är ärliga nämligen.

ELLI:

Bosin är ett fä, det har jag sagt honom mitt opp i ansiktet. Min pappa sörjer sig fördärvad sa jag åt honom senast i dag, men

han skrattade bara och sa: »Måne där finns någonting kvar att fördärva?» Kan man tänka sig, det kräket! Ett barn kan ju se att det går åt hobelon med pappa, så som han grämer sig och dricker och dricker och grämer sig.

HJÖRDIS

mycket allvarsam:

Jag förstår inte hur det här ska sluta. Handeln blir allt sämre dag för dag när man inte kan få nya varor, och det lilla som blir över, det gör pappa av med. Mamma visade mig nyligen sin sparbanksbok — den är nästan tom. Hon är ju också en sådan där som aldrig kan säga nej tillräckligt länge. Röster och steg på gatan.

ELLI:

Vet du vad, Hjosse, om det blir för djåkligt här hemma, så tycker jag att du och jag packar in och drar våra färde — En nyckel skramlar i ytterdörrens lås.

HJÖRDIS:

Tyst! Vad var det?

ELLI:

Det är pappa som kommer hem. Han

har säkert någon med sig efter han kommer
den vägen.

HJÖRDIS:

Pappa och Hagert tänker bestämt suppa
vidare här i butiken.

ELLI:

Ska vi hindra dem? Ska vi väcka mamma?

HJÖRDIS

öppnar dörren till flickornas rum:

Nej, låt dem vara. Släck ljuset.

ELLI:

För resten väcker de nog själva mors-
gumman, och då blir det slut med roligheten.
Släcker. Båda flickorna hastigt ut.

Dörren åt gatan öppnas. Man ser en elektrisk ficklampas
sken spela trevande hit och dit samt hör

ARMAS FAGERS röst:

Ser du, den här lilla knixen måste man
göra för att dörrklockan inte skall pingla.

FERDINAND HAGERTS röst:

Jo, du kan du. Armas stänger dörren bakom dem.
Lyser framför sig medan han tassar genom butiken till kontakt-
knappen på högra väggen. Tänder lampan i taket.

Armas är iklädd en sliten vinterpaletå med krimskinnskrage;
mössa av annat skinn. Hagert bär en tunn ulster och filthatt,
huttrar av köld. Båda äro märkbart påverkade av alkohol utan

att vara direkt druckna. Deras sinnesstämning är bitter och hetsig.

ARMAS

gnuggar nervöst händerna och ser sig omkring i rummet.

Så ja, nu är vi här. Tag av dig.

HAGERT:

Inte för att jag precis är för varm, men det kan ju vara bra att härda sig. Snart får man väl gå naken. De kränga av sig överplaggen och lägga dem på disken. Samma skillnad som nyss gör sig gällande: medan Armas är klädd med en viss halvsjaskig elegans, skvallrar Hagerts kostym om fattigdom och brist. Armas tar fram en flaska konjak ur barmfickan och ställer den på diskhörnet.

HAGERT:

Men om Wendla vaknar —

ARMAS:

Äsch, det gick ju bra sist. Gumman sover som en stock, det är hennes största förtjänst.

HAGERT:

upptäcker näsduken som Elli glömt kvar på dörrhandtaget:

Vad är det här för slag?

ARMAS:

Får jag se. Tar näsduken, ser på monogrammet, luktar på den. Småler förstående. Det är Ellis. Nu förstår jag varför jag tyckte det var ljust här inne när vi kom ner i trappan. Flickorna

har varit och sökt efter gotta. Jag känner till det där. Luktar ånyo, med synbart välbehag, på näsduken. Jo, jag säger det, den flickan, den flickan! Parfym har hon som en markisinna. Och ett sådant fint monogram. Det fattas bara en krona, och den borde egentligen finnas där.

HAGERT

låtsar missförstå:

Menar du en svensk eller en dansk krona?

ARMAS

med sårad värdighet:

Jag menar en friherrlig krona. Vet du inte att min pappa var baron?

HAGERT:

Häromdagen sa du liksom många gånger förr att han var gardeskaptten.

ARMAS:

När sa jag det?

HAGERT:

Kommer du inte ihåg, vi såg några ryska soldater med bortsprättade axellappar och gula promenadkängor på fötterna, och då sa du: När man är son till en gardeskaptten

och har disciplinen i blodet, så kväljer det en att se militären i en sådan förbannad förnedring. Det sa du.

ARMAS

förargad:

Än sen. Kan inte en baron vara kapten? Är det mot naturen eller mot grundlagarna, vasa?

HAGERT:

Nej, för all del. Men det verkar lite underligt, du talar ofta om din pappa och ändå tycks du inte vara riktigt säker —

ARMAS

har lyssnat mulen, men gör plötsligt ett försök att slå om till den jovialiska munterhet som fordomdags varit utmärkande

för honom:

Det var inte morsgumman heller, så inte ska vi två bli ovänner för den sakens skull. Men från de högsta kretsarna var han, så mycket är säkert. Syns det inte på mig, kanske? Svara ärligt!

HAGERT:

Joo — jo, visst tusan. Och på flickorna sedan. Det är kramsfågel, Armas.

ARMAS

smickrad:

Säger du det, säger du det. Men aldrig

såg du på flickor med sådana ögon förr i världen.

HAGERT
med ett kort skratt:

Jag har fått nya ögon, Armas, nya och skarpare. Jag ser mycket som jag inte visste av förut.

ARMAS:

Å fan. Men nu ska vi slå oss ner. Tag du den här. Räcker honom taburett. Du är inte i kungens slott, men det visste du på förhand. Lyfter en tunna med lock närmare disken; letar fram en mugg och ett stop på hyllorna; håller i av konjaken; sätter sig på tunnan.

Skål!

HAGERT
sätter sig:

Skål!

ARMAS:

Och rökverk. Hämtar ett par askar cigaretter från hyllan. Se där, var så god. Tag hela asken.

HAGERT
tvekar:

Ska jag vara stolt eller ska jag få mig mina rökar i morgon —

ARMAS
vänligt:

Det vet du, Ferdi: så länge jag har, har du.

HAGERT:

Vill du få mig att lipa, eller vad? Men tack i alla fall. Stoppar asken på sig.

Paus. De dricka utan att skåla och stirra tigande framför sig, tills Armas plötsligt rycker upp sig.

ARMAS:

Nej, för fan, låt bli att sitta och måtta så där. Man blir kuslig av det. Säg hellre vad du menar om mitt förslag.

HAGERT

samlar sig:

Vilket förslag? Du har alltid så många att man inte riktigt kan hålla reda på dem.

ARMAS:

Det där som vi talte om på gatan. Att jag skulle skriva till teaterns direktion och begära — nej, fordra att få tillbaka min tjänst som jag orättvist och utan anledning har blivit avskedad från.

HAGERT:

Hahahahapp. Kväver sitt skratt med handen för munnen. Ett utmärkt förslag. Förbaskat fint och scheschenialiskt. Det ger mig en idé.

ARMAS

oangenämt berörd:

Dig? Tänker du också skriva —? Vet

du, jag tror inte det är bra att vi gör det samtidigt, det — blir bara svårare på det viset.

HAGERT:

Var lugn, jag tänkte inte alls på teatern. Jag skall skriva till lungsoten och begära — nej fordra att den ger mig tillbaka min hustru och mina två barn som den orättvist och utan anledning har tagit ifrån mig.

ARMAS

förargad:

Min sak är ingenting att skämta med.

HAGERT:

Nej, men min. — När man tänker på det: jag har hustru och två barn, jag har haft dem i tolv, femton år, vi — vi trivs tillsammans, vi passar ihop, vi — vi har det — så där ganska bra — lite knappt om pengar, men det gick — Och så är de plötsligt borta. Inom ett år, ett, två och tre. Det är ju så att man kan skratta sig snedmynt. Och det allra roligaste i saken är att det väl delvis berodde på mig. Varför skickade jag dem inte till fina sanatorier och berömda professorer, varför lät jag dem inte resa till andra

länder där det finns fet mat och socker och vin och sol hela året. Vem förbjöd mig, frågar du. Ingen. Ingen människa. Tvärtom var det flere som föreslog att jag skulle göra det. Men jag gjorde det inte. En sådan karl var jag.

ARMAS:

Kära Ferdi, ingen fan kan klandra dig. Du gav ut dina sista slantar och tog opp lån. Du gjorde allt vad som stod i din makt och mera därtill.

HAGERT:

Det är just det jag sitter och försöker räkna ut. Om där fanns något fel, och vems det felet var. Det tål att tänka på. Det är en viktig sak, nästan lika viktig som din. Den sista kvällen Elsa levde sa hon till mig: Nu blir du ensam med —

ARMAS

tårögd:

Nej, låt bli, jag kan inte höra sånt där, det vänder opp och ner på mig. Jag blir alldeles dålig. Tar fram näsduken, snyter sig och torkar ögonen. Du ska inte tänka så mycket, Ferdi, du ska dricka. Klingar med muggen mot Hagerts stop.

HAGERT:

Det gör jag otrugad. Jag gör just ingenting annat numera.

ARMAS:

Du dricker som en hel karl, Ferdi, det kan ingen bestrida. Du dricker som jag. Men det är det förbannade, jag har märkt det på sista tiden, att när man har någonting som riktigt gräver i bröstet på en, så hjälper varken sprit eller annat. De försjunka åter i dystra grubblerier. Hagert försöker blåsa rökringar, Armas knäpper händerna kring knät och vippas på tunnan.

ARMAS:

Du tror således att det inte lönar sig för mig att skriva till direktionen?

HAGERT:

Lika gärna kan du försöka släcka en eldsvåda med ditt spott.

ARMAS

lidelsefullt:

Hela mitt liv har jag gett åt teatern, hur kan de nu kasta bort mig som en — som en —

HAGERT:

Vad tror du de där herrarna har för in-

tresse för dig? De vet knappt att du finns.

ARMAS

lyfter sina knutna nävar:

De skurkarna! De bovarna! De åsnorna!
De begriper inte — De anar inte — Tystnar,
lutar sig fram mot Hagert, säger lågt och med ett barns tro-
hjärtade tonfall: Ferdi, jag kan inte leva utan
teatern. De får göra med mig vad de vill,
men jag måste få komma tillbaka.

HAGERT:

Kära bror, du har ju försökt alla medel.
Du vet att det inte går. Bosin tar varken
dig eller mig tillbaka. Vad mig beträffar
så super jag så att jag inte mera kan sköta
min tjänst — det sa han, och det är sant,
när allt kommer omkring. Två genrep och
en premiär höll på att gå åt helvete för min
skull. Vad de har emot dig — det — det
vet jag inte så noga, men du kommer nog
aldrig inom de väggarna så länge någon av
dem är i livet. Det svor de på när jag talte
med dem sist.

ARMAS

ursinnig:

De ska inte driva mig till det yttersta.

Så länge de är i livet, säger de. Men de borde inte säga sådana saker — det kan hända att de inte så länge får — Hejdar sig.

HAGERT

kallt:

Tänker du gå dit och slå ihjäl dem?

ARMAS

med en otålig handrörelse:

Asch, du är tokig.

HAGERT:

Det är möjligt, åtminstone tror jag det själv ibland. Men det hör inte hit. Vad menade du annars med de där orden?

ARMAS:

Jag menade bara att jag inte ämnar ge tappt så här i första hasten. Jag ska visa dem att jag inte är att leka med.

HAGERT:

Så så. Och hur tänker du visa det?

ARMAS

retligt:

Det vet jag inte än. Men kommer tid så kommer råd. Paus. De röka och dricka.

HAGERT

lågmålt:

Kommer tid, sa du. Vet du vad det är för en tid som kommer, nu snart?

ARMAS:

Nej. Ironiskt. Vet du?

HAGERT:

Kanske.

ARMAS

spefullt, men dock frapperad av Hagerts tonfall:

Åhå. Spår du i kort eller i kaffesump?

HAGERT:

Spelkort och kaffe är för dyrbart för mig, numera. Men jag bor i ett så bra hus därute i Berghäll —

ARMAS:

Oj oj, när man jämför det med den nätta våningen du hade . . .

HAGERT:

Vad var det? En tarvlig tvårumslokal i en liten träkåk. Nu bor jag i ett sexvåningspalats med många hundra hyresgäster. Märkliga saker får man se där, men det är ännu ingenting mot vad man får höra. Genom väggar och golv och fönster och tak och

dörrar och klosettventiler. Allt vad män och kvinnor och barn kan göra och säga varann här i denna världen, och det är inte lite, Armas. Jag är en gammal karl, och jag trodde att jag visste något så när vad det hela går löst på, men det var ett förbannat misstag. Under de här sista månaderna har jag fått lära mig saker — saker, Armas, som djävlers blod —

ARMAS

vill komma från det oangenäma ämnet:

Ja ja, det måste ju vara etterjäkligt att dela rum med en sån där fattig familj. Men det som du tänkte berätta —

HAGERT:

Om framtiden, ja. Jo, jag har fått höra en del om den också, och jag kan säga att här kommer att hända någonting mycket snart. Stora saker och vilken dag som helst. Den som har ooppgjorda affärer med det såkallade samhället, han kan snart få klara opp dem.

ARMAS:

Ska det bli storstrejk igen?

HAGERT:

Minst.

ARMAS:

Vad menar du med det? Ska de röda ta hela makten?

HAGERT:

Så ser det ut. Åtminstone ämnar de försöka.

ARMAS:

Regeringen och pengarna och jorden och allt?

HAGERT:

Allt. Precis som i Ryssland. Skolorna med. Och teatrarna —

ARMAS

snabb blick:

Men om det inte lyckas?

HAGERT:

Vem kan hindra dem? De får alla vapen, alla fästningar.

ARMAS:

Ä, du pratar. Inte går det så lätt.

HAGERT:

Jag pratar så som de gör där ute i mina nya hemtrakter. Det sägs att de röda gar-

dena i de närmaste landskommunerna redan är samlade och står färdiga att rycka in i stan vilken minut som helst.

ARMAS

med instinktiv ängslan:

Å fy fan.

HAGERT:

Jaså, du säger det. Du säger fy fan. Det kan man ju göra, av många orsaker. Mycket talar för att man ska säga fy fan. Men jag tänkte ändå att du kanske —

ARMAS

hastigt:

Vad då?

HAGERT:

Att du kanske ville begagna tillfället.

ARMAS

tiger och stirrar på honom.

HAGERT

fortsätter lugnt och sakligt:

Om det nu går så, att det som var ner blir opp och det som var opp blir ner — då är ju ingenting omöjligt för dem som var med och hjälpte till på rätta sidan.

ARMAS:

Men det är ju ett jäkla pack, Ferdi, de

mördar och plundrar. Och jag som alltid har haft en sådan avsky för pöbeln.

HAGERT:

Ja, om du känner det på det sättet, så är det väl bäst att du blir borta från balen.

ARMAS

djupt inne i den nya tanken, skyggt:

Tänker du — har du tänkt gå med — med de där?

HAGERT:

Tänkt — jo. Men det blir knappast av. Det tjänar ingenting till för mig. Vad kan jag få eller bli i det där nya Jerusalem som ska byggas opp? Ingenting som har värde för mig. Med dig är det en annan sak. Mitt emellan allvar och hån. Vad hindrar att du blir direktör för teatern och tar alla de roller du vill ha? Vad hindrar att staten ger ut ditt stora sorgespel om »Liljan på Kastelholm» som ingen nu vill spela eller trycka? En glimt far genom Armas' ögon. Han rätar på sig och gör ett kast med huvudet.

ARMAS:

Det är någonting stort och ädelt i den där tanken. Hagert: min. Ja, jag menar i den

där tanken att de fattiga ska få det bra och de som aldrig har fått försöka ska släppas fram . . . . Tystnar, spänningen överger honom, han sjunker ihop, ruset får tydlig makt över honom. Nej, vad fan är det vi sitter och dillar om. Det är ju omöjligt. Snafsprat och ingenting annat. Paus. Röster på avstånd, först spridda och svaga, småningom närmare och starkare.

ARMAS
lätt sluddrande:

Alla roller jag vill ha, sa du. Jädrans falleralla. Hur vet du att jag har gått och tänkt på att få spela — riktigt?

HAGERT:

Det är inte så svårt att veta, du har berättat det många gånger så här senare på dagen, hahaha. Jag tror du ansåg alla huvudroller ligga speciellt bra för dig, att de var liksom enkom skrivna för dig.

ARMAS
förgrymmad:

Dä lögn!

HAGERT
också rusig:

Säg inte det! Säg inte det, kära bror!

ARMAS:

Dä lögn! En enda roll ville jag spela,

en enda stor roll lärde jag mig utantill så att jag kan den ännu, fast det är många år sen.

HAGERT:

Cyrano!

ARMAS

barnsligt och sorgset, men med stigande intensitet:

Jag tänkte — jag vet inte, på ett sätt visste jag ju nog att det var omöjligt, men jag tänkte ändå: om det nu händer en dag att den där skådespelaren blir sjuk och det är utsålt hus för de närmaste kvällarna och direktionen inte vill ställa in, så kommer de och frågar om det är någon som kan överta Cyranos roll för en afton eller två . . . och ingen artist hinner läsa in den långa rollen på så kort tid . . . Men då stiger jag fram och säger: Jag . . . jag kan . . . och jag vill försöka . . . Lågt. Och det . . . det lyckas . . . jag får lagerkransar och blommor . . . och damerna i salongen gråter . . .

Annan ton.

Men det blev ingenting av. Han som gjorde Cyrano var gammal och sjuklig, och söp gjorde han så de sa att man ibland kunde se en blå låga i gapet på honom. Men spela

kunde han, varenda kväll. Jag fick vara en bland tjugu eller tretti musketörer.

HAGERT:

Men uniformen var nästan lika, och när du sen satte på dig lösnäsa och knävelborrar så kunde du i alla fall låta fotografera dig som Cyrano, hahaha!

ARMAS:

Guds död!

HAGERT:

Och ställa bilden på din etagère, hahaha!

ARMAS

i fullt ursinne:

Guds kors! Sitter du här och hånskrattar åt mig medan du super opp min dyra konjak! Vet hut, förbannade snyltgäst! slår näven i disken. Jag säger opp bekantskapen med dig. Jag har aldrig känt dig! Gå hem till dig, gå dit ut till det där fina huset och lyssna vid dina dörrar och ventiler. Du behöver inte sitta här och håna mig och dricka opp min konjak . . .

HAGERT

reser sig långsamt i sitt stela rus:

Vill du att jag — att jag ska gå min väg?

ARMAS

skriker:

Jo, du ska gå din väg. Alla människor ska dra åt helvete, jag vill inte se er för mina ögon, jag vill vrida nacken av er allesamman! . . .

HAGERT

går med ansträngt säkra steg efter sin ulster och börjar klä på sig:

Bra, bra, jag går.

WENDLA

in genom dörren till höger, klädd i nattroja, underkjol, röd-randiga strumpor och tofflor. Håret flätat i en liten smal rätt-

svans:

Vad i herrans namn är det här för ett liv! Jo, nu har ni hittat på någonting nytt, era brottfällingar. Att supa om natten i butiken! Men jag säger ett allvarsord: det här passar sig inte. Och du, Armas, skriker så att grannfolket hör vart ord. Har du ingen skam i dig?

HAGERT:

Wendla ska inte vara ond. Wendla ser ju att jag går.

ARMAS

skamflat:

Nå nå, Ferdi, inte ska vi väl skiljas som ovänner. Det — det var inte så illa ment. Oron på gatan växer. Elli och Hjördis hastigt in genom bortre dörren till höger, båda i nattdräkt och mycket uppskrämda.

ELLI:

Det är någonting där ute på gatan . . .
Karlär med gevär tågar förbi . . .

HJÖRDIS:

Det är säkert de röda som kommer. Alla
tiga. Man hör trampet av fötter som gå tungt i takt samt några
skarpa kommandoord.

HAGERT:

Drag opp rullgardin!

ARMAS:

Släck ljuset så att de inte kan se in.
Wendla släcker lampan, Elli drar upp rullgardinen i fonden. I
det kalla gråblå lyktskenet ser man troppar av beväpnade röd-
gardister marschera förbi i ordnade led, grupp efter grupp, med
korta mellanrum. Det är mycket tyst i rummet, alla stå förste-
nade med ansiktena mot fönstret. Man hör bara stövlarnas
tungt tramp i snön.

HAGERT

sakta:

Det som var ner blir opp och det som
var opp blir ner.

ARMAS:

stirrar med hängande underkäk mot fönstret:
Guds död — Guds blod — Guds kors! —

Ridå.

Andra akten.

Makarna Fagers rum. Två dörrar i fonden, den vänstra till flickornas rum, den högra till tamburen. Till vänster i första planet dörr till butiken med runt titthål; där bredvid en etagère med gipsbyster, böcker i granna band samt fotografier (där ibland en föreställande en dam omgiven av många barn, en annan Armas Fager som Cyrano). I borte vänstra hörnet en schaggsoffa på tvären, ett litet divanbord och några stolar. I fonden (mellan dörrarna) en byrå med spegel ovanför. I borte högra hörnet kakelugn, mot höger sidovägg ett klädskap, två träsängar, ett nattduksbord. Över sängarna en förstorad fotografi av en liten gosse; mellan ramen och glaset är en cypresskvist instucken. Mitt på golvet ett runt matbord med stolar. För övrigt är rummet uppfyllt av små prydnadssaker, fajanskattor, brokiga glaskulor, vaser med luktgräs och dylikt. På väggarna kolorerade jultidningsbilagor. I taket en gjutjärnslampa med inmonterad elektrisk låga.

Det är en förmiddag i mitten av februari 1918.

Vid matbordet äro Wendla, Elli och Hjärdis sysselsatta med att dricka kaffe, Wendla från tefatet, flickorna ur kopparna. Hjärdis rör tankspritt om med skeden, Elli dricker i hastiga, snåla klunkar med lillfingret i vädret.

Dörrklockan i butiken pinglar.

WENDLA:

Så där ja. Aldrig får man någon ro.
Tömmer hastigt tefatet och skyndar ut till vänster.

ELLI

sedan hon förvissat sig om att dörren till butiken är väl stängd:

Hjösse!

HJÖRDIS:

Ja.

ELLI:

Vad i herrans namn betyder det — du har pistoler och patroner gömda under linnekläderna i din byrålåda.

HJÖRDIS
rycker till:

Hur vet du det?

ELLI:

Jag såg det för en stund sedan.

HJÖRDIS:

Vad har du i mina lådor att göra?

ELLI:

Jag sökte min gula tvättblus, jag tänkte att den i misstag hade kommit bland dina kläder. För vems räkning förvarar du de där sakerna?

HJÖRDIS:

Det angår ingen.

ELLI:

Jo, det angår oss alla. Förstår du inte själv hur farligt det är?

HJÖRDIS:

Jo.

ELLI:

Nå, och ändå gör du det.

HJÖRDIS:

Det kan inte hjälpas.

ELLI:

Vem tvingar dig?

HJÖRDIS:

Ingen. Jag har själv erbjudit mig.

ELLI:

Det är naturligtvis Otto Ringman som står bakom det här?

HJÖRDIS

tiger.

ELLI:

Han köper opp vapen åt de vita. Inte sant? För resten behöver du ingenting säga, jag vet det ändå. Hur understår du dig att göra någonting sånt bakom ryggen på oss alla? Begriper du inte att vi andra kan bli olyckliga för det här lika väl som du?

HJÖRDIS

med darrande läppar:

Det är mycket ledsamt, men det kan inte hjälpas.

ELLI:

Har han en sådan makt över dig att du gör allt vad han hittar på? Hjördis tiger. Elli ruskar henne i armen. Svara, människa!

HJÖRDIS

långsamt och lågt:

Han visste att det här upproret skulle komma. Han ville resa dit opp till de vita i Österbotten, men jag höll honom kvar från den ena dagen till den andra. Tills det var för sent. Nu är han så förtvivlad.

ELLI:

Du är väl riktigt rädd att mista den fina herrn på kuppen?

HJÖRDIS

som förr:

Han säger att han sitter instängd här till ingen nytta. Det enda han kan göra är att köpa opp vapen som — som kanske kommer att behövas — senare. Jag erbjöd mig att hjälpa honom —

ELLI:

Jo, jo, när människan blir tokig så börjar det i huvet. Av vem köper ni?

HJÖRDIS

tvekar först:

Av ryska soldater här i butiken.

ELLI:

Här i butiken!

HJÖRDIS:

Det ser misstänkligt ut om de går hem till Otto. Här har ryssarna alltid handlat, så här fäster sig ingen vid det.

ELLI

häpen och ond:

Det må jag säga! Och det där gör du medan mamma är ute i stan och du sköter affären?

HJÖRDIS:

Ja, när annars?

ELLI

stiger upp:

Det här var en skön historia. Och vad kan det inte bli om pappa gör det som han talte om i går.

HJÖRDIS:

Vad var det?

ELLI:

Att han tänker gå in vid Röda gardet.

HJÖRDIS

ser långt på henne:

Det — det är inte möjligt.

ELLI:

Han sa det i går till mamma och mig.

HJÖRDIS:

Det var bara skoj. Han pratar så mycket som han inte menar.

ELLI:

Inte den här gången. Jag känner honom lika bra som du, och jag såg på hans ögon att han mente allvar.

HJÖRDIS:

Men herregud — det — det får han inte göra.

ELLI:

Vi ska hoppas att han är för feg till det. Annars misstänker jag att det blir av.

HJÖRDIS:

Det är ju förfärligt.

ELLI:

Allt är så man kan bli vansinnig. Krig och mord och skjutande, teatern stängd och inte får man gå ut om kvällarna. Mamma gråter och pappa funderar på gud vet vad, och du har ditt för dig som just inte är bättre. Men mig kvittar det. Jag härdar inte ut att sitta här dygnet runt och nucka med er. Jag går min väg.

HJÖRDIS
utan överraskning:

Jaså, du har bestämt dig nu.

ELLI:

I denna dag flyttar jag till Hansens våning. Charlie har länge bett mig om det, det vet du. Där är man lugn och trygg, vad som än händer, för de lär väl inte våga göra någonting åt utländska undersåtar. Och så får man åtminstone ta för sig ordentligt och äta sig mätt utan att någon glor så där hjärtskärande på en. Sprit har han och ny grammofon — där är high lebens och klackarna i taket hela dan.

HJÖRDIS:

Lycka till då.

ELLI:

Om du vill, Hjösse, så kan jag fråga honom om inte du får följa efter.

HJÖRDIS:

Jag? Nej, jag stannar nog — här.

ELLI:

Jaså. Ja, dit kan Otto Ringman inte få komma. Varken med eller utan revolverar.

HJÖRDIS:

Mamma kan inte reda sig ensam.

ELLI:

Skyll på svagdricka. Mamma kan ju uppfostra pappa till biträde, det passar han säkert bättre till än — det där andra. Pappa som soldat — Brister ut i skratt.

HJÖRDIS:

Man ska vara skapt som du för att skratta åt den saken.

ELLI:

Förlåt, jag ber tusen gånger om ursäkt, men det var så komiskt att tänka sig —

HJÖRDIS:

Och så kallar du dem soldater, de där —

ELLI:

Jag kallar dem ingenting, jag vill inte alls tänka på dem och på allt eländigt och sorgligt, och därför går jag min väg. Jag tar med mig vad som ryms i min handväska, resten får jag väl genom dig så småningom. Ifall morsgumman blir så arg att jag inte vågar visa mig här.

HJÖRDIS
tiger.

ELLI:

Du har väl ändå inte blivit så ruckad att du säger nej. Hör du Hjosse, tänk på vad vi båda har haft ihop under de här sista årena och tag ditt förnuft till fånga. Jag kan bli förbannad, förstår du, och då kommer det ur mig allt vad jag vet.

HJÖRDIS
plågad:

Du bråkar i onödan. Jag ska nog komma till dig med sakerna.

WENDLA

in från vänster, slår sig ner och serverar sig mera kaffe. Suckar:

Den ena köper ett halvt kilo, och den

andra tvåhundra gram. På det viset väger man ju bort hela förtjänsten.

ELLI

ser några ögonblick på modern och systemen, dock utan att på något vis bli rörd:

Ja, ajöken då, jag går ut ett litet slag. Ut till vänster i fonden. Strax därpå hör man tamburdörren slå igen bakom henne.

HJÖRDIS:

Nu gick hon. Wendla sörplar tigande sitt kaffe. Paus.

HJÖRDIS:

Mamma.

WENDLA:

Vad är det?

HJÖRDIS:

Är det sant att pappa tänker gå in vid Röda gardet?

WENDLA

torkar munnen med avigsidan av handen:

Han har nog talt lite åt det hållet de här sista dagarna, men det ska man inte fästa sig vid. Nog vet du ju hurdan pappa är. Det är så mycket som flyger och far genom det huvet.

HJÖRDIS:

Men Elli trodde att han mente allvar den här gången.

WENDLA:

Visst är han som opphängd och nersläppt efter det där med teatern, men aldrig kan han väl ändå vara så tokig att han vill gå blandmed de röda. Jag ska ge pengar åt honom så att han får köpa lite starkt åt sig, det brukar hjälpa.

HJÖRDIS:

Om det inte hjälper så måste mamma hitta på någonting annat. Vad ska alla människor säga om oss. En sådan skam kan vi inte — —

WENDLA

hyssjar:

Det var någon som kom i tamburen. Det är visst han. Hjördis stiger upp, går ut genom dörren till vänster i fonden. Armas in genom dörren till höger med ett par tidningar i handen. Han är mycket allvarsam och har inte en blick för hustrun.

WENDLA

mycket vänligt:

Du kommer just i rättan tid innan kaffet hann kallna. Slår i hans kopp. Kaffet, det är halva livet, sa alltid mamma min i världen, och så är det nog, det märker man i de här tiderna. Det är snart det enda som håller

en oppe, åtminstone oss fruntimmer. Ger Armas en liten puff. För er karlar finns det ju också annat som styrker. Dörrklockan pinglar i butiken. Seså ja. Sätt nu ordentligt med socker i, vi har nog så mycket du behöver. Ut till vänster.

Armas sätter sig, läppjar på kaffet, låter det stå. Vecklar ut en tidning och börjar ivrigt läsa. Hjördis in genom dörren till vänster i fonden med en virkning i handen. Sätter sig och börjar arbeta.

ARMAS:

Hör du Hjösse, hade inte Elli och du en karta över Finland när ni gick i skolan?

HJÖRDIS:

Jo, det hade vi nog.

ARMAS:

Tror du att den finns i behåll?

HJÖRDIS:

Elli rev sönder våra böcker sista dagen vi kom från skolan, men det kan ju hända att den där kartan inte var med. Jag ska se efter i vårt skåp någon dag.

ARMAS:

Nej, gör det nu genast. Jag behöver den.

HJÖRDIS:

Är det för — kriget?

ARMAS:

Just för kriget. Man förstår rapporterna bättre om man följer med på kartan.

HJÖRDIS

reser sig motvilligt, går ut till vänster i fonden. Armas fortfar att läsa. Efter en liten stund återvänder Hjördis med en trasig skolkarta över Finland.

ARMAS:

Nå, se där, det var bra. Ge hit den. Lutar sig ivrigt över kartan, mumlar halvhögt en mängd ortnamn och drar med pek fingret upp diverse linjer.

HJÖRDIS

skyggt:

Står det någonting nytt i tidningen?

ARMAS:

Nytt, nej. Allt går som hittills, seger överallt.

HJÖRDIS:

För vem menar du?

ARMAS

förvånad och retligt:

För — för folket naturligtvis.

HJÖRDIS:

Segrar de röda?

ARMAS:

Det är klart. Det har jag ju sagt hela

tiden. Det är bara mamma och du som hör på käringprat i butiken och i tvättstugan. Hjärdis tiger, lutar sig djupare ner över arbetet. Wendla hastigt in från vänster med en större sedel i handen, drar ut en låda i byrån och växlar sedeln.

ARMAS:

Hör du Wendla!

WENDLA:

Ja.

ARMAS:

I dag gör jag det.

WENDLA:

Vad då gör du?

ARMAS:

Jag går och — och ställer mig till folkets disposition.

WENDLA

rotar häftigt i lådan:

Jag förstår inte såna där utländska ord.

ARMAS:

Jag går och anmäler mig.

WENDLA

ser upp:

Till Röda gardet, meningen?

ARMAS

otåligt:

Ja, man kan ju kalla det så.

WENDLA

lägger några sedlar på bordet framför honom:

Gå du till någon tråkare och se efter om han har någonting gott, du har inte smakat på länge. Ut till vänster.

ARMAS

betraktar pengarna:

Det är . . . det är oförskämt. Där ser man följderna av att gifta sig under sitt stånd, med en obildad person. Stiger upp, slänger tidningen ifrån sig. När jag berättar för henne att jag tänker ta det viktigaste steget i hela mitt liv, säger hon: här har du lite pengar, gå och tag dig en klunk i stället. Hon med sina pengar! Hon tycks tro att pengar är allt här i världen. Hon förstår inte att det finns saker i livet som är oändligt mycket förmer än pengar, som kommer en att göra en konst i pengarna, att spotta på dem. Krafas till sig sedlarna, knycklar ihop dem till en boll, öppnar kakelugnsluckan — men hejdar sig. Stoppar hastigt sedlarna i fickan, harklar sig, stänger kakelugnsluckan med foten, kastar en förstulen blick på Hjärdis, som dock sitter med sänkt huvud och inte tycks ha följt med. Hm. Ja. Du är flitig du, min pia. Det är rätt. Alla måste vi arbeta, alla måste vi uppoffra oss. Vi gör

det ogärna, men — men fosterlandet kräver det. Folkets lycka, det verkliga folkets. Den som icke vill arbeta, han skall heller icke äta. Men den som bygger huset, han har också rätt att bo i det. Vem har haft makten hittills? Var det de mest begåvade, de skickligaste, de hederligaste? Nej och tusen gånger nej. Men nu skall samhället muras om från grunden, allt det ruttna skall huggas ner med eld och svärd, och i askan sår svedjemannen framtidens säd.

HJÖRDIS:

Står det så i deras tidningar?

ARMAS
förbittrad:

Det står i mitt hjärta. Mitt hjärta säger det. Varje människa har ett samvete som säger hur man ska handla. Ibland sover samvetet, det känner vi alla till, men så en dag — så en dag vaknar det. Mitt samvete har vaknat, lilla Hjördis, och nu vet jag vad jag har att göra. Jag kan inte stå som åskådare i kampen, jag måste vara med och dra mitt strå till stacken och klä blodig skjorta för det rättas sak.

HJÖRDIS:

Jag tror du redan har fått den där supen som mamma talte om.

ARMAS:

Vad är det du understår dig . . .

HJÖRDIS:

Aldrig förr har du talat om sådant där som det rättas sak —

ARMAS

avbrytande:

I mitt hus är det jag som bestämmer när det ska talas om det ena och när det ska talas om det andra. Och det är jag som avgör vad som är rätt och vad som är orätt. Så länge du är min dotter — jag menar så länge du bor här och det är jag som föder och klär dig — Hjördis småler, vilket ökar hans vrede — sålänge ska du lyda mig och inte komma med oförskämdheter. Sätter sig och rör häftigt om i kaffekoppen.

HJÖRDIS:

Om det fordras så kan jag göra som Elli.

ARMAS

efter en paus likgiltigt:

Vad har Elli gjort?

HJÖRDIS:

Hon har gått sin väg. För en stund sedan.

ARMAS

ser på henne:

Gått sin väg. På allvar.

HJÖRDIS

nickar:

Se själv efter om du inte tror. Hennes handväska är borta och alla hennes småsaker. Hon var rädd.

ARMAS:

För det som jag tänker göra?

HJÖRDIS:

Bland annat det.

ARMAS

mycket nyfiken:

Vart har hon tagit vägen? Är det någon bättre . . . någon trevlig . . .

HJÖRDIS

kort:

Det vet jag inte.

ARMAS:

Visst vet du det. Kan du inte säga det åt mig, jag har ju alltid varit så hygglig och

förstående mot er. Mörknar då Hjördis envist tiger. För resten, det gör mig detsamma. Låt henne gå. Du får också gå. Jag har gjort för er vad jag har kunnat. För er skull kan jag inte svika mitt samvete — och — hm — mitt samvete.

WENDLA

in från vänster, ånyo med en sedel. Böjd över byrålådan:

Det var fasligt vad folk kommer med stora pengar i dag. En glimt far genom Armas ögon. Han stiger upp och vänder sig till Wendla.

ARMAS:

Det är gardets löner. Sådana löner betalar de, det blir bara stora sedlar. Vet du vad man får i dagspeng där?

WENDLA

med tonvikt:

Nej, och jag vill inte veta det heller.

ARMAS:

Jo men jag vill, och efter en timme är den saken klar. Så mycket du vet det.

WENDLA

reser sig, fäster blicken stadigt på Armas. Mycket allvarsam:

Nu ser jag att det här inte mera är något skämt. Hjördis!

HJÖRDIS

stiger upp:

Ja, mamma.

WENDLA:

Ge nittitvå mark tillbaka åt flickan som står därute och sköt sedan butiken en stund. Jag måste tala med pappa. Hjördis tar pengarna och går ut till vänster. Armas är mycket besvärad, men tänder lekfullt en cigarrett och bemödar sig om en nonchalant uppsyn. Wendla sätter sig vid matbordet och betraktar honom.

WENDLA

till det yttre lugn, men stundom skälver hennes röst av starka känslor på djupet, som för en gångs skull kommit i svallning:

Kommer du ihåg Armas, när vi gifte oss —

ARMAS

med ett krystat skratt:

Om jag kommer ihåg det! Jag tänker knappast på någonting annat. Dag och natt har jag det i tankarna.

WENDLA:

Alla människor spådde att det skulle bli min olycka. Det minns du nog.

ARMAS

fräckt:

Nej. Det där har du drömt.

WENDLA:

Du minns nog. Alla kom de till mig för att varna och avråda mig —

ARMAS

otåligt avbrytande:

Vad ska det tjäna till att dra opp alla de där gamla historierna? Det är ju idiotiskt.

WENDLA

lugnt men bestämt:

De hör hit, de där historierna. Just i dag har vi riktigt stor orsak att ta opp dem.

Jag hade en god plats hos statsrådinnan när vi blev bekanta, du och jag. Hos henne och hennes barn hade jag kunnat stanna till min död och haft det sorgfritt och bra. Det sa hon till mig flerfaldiga gånger, och vad hon sa, det var ord som höll.

ARMAS

står vid etagèren och betraktar försmädligt fotografien av statsrådinnan och hennes familj:

Jag har den äran att känna familjen. På kort. Bugar djupt för fotografien och slår ut med handen.

WENDLA:

När jag då gick och sa opp mig för att gifta mig med dig, så var det med tungt hjärta —

ARMAS
fnittrar:

Om ditt hjärta var tungt så var det Ellis fel, hon var ju inte så långt borta då mera. Egentligen borde du vara glad och tacksam för att jag inte smet och lät dig sitta där.

WENDLA:

Tror du jag gifte mig med dig för att bli försörjd? Tror du inte att jag hade kunnat förtjäna tillräckligt för Elli och mig? Tror du det var för skammens skull? Jag ska säga dig att den skammen hade jag orkat bära lika väl som tusen andra flickor kunde det, och folk hade jag ensam gjort av den flickan, det kan du lita på. Kanske mycket bättre än det har blivit nu, när jag för butikens skull aldrig har haft tid att riktigt hålla er alla under ögonen.

ARMAS:

Jaså, nu är det väl mitt fel också att flickorna har blivit lite lätta på foten. Jag tycker man snarare kunde säga att de brås på dig.

WENDLA

tiger, träffad av hans råhet. Skakar sorgset på huvudet. Sedan:
Jag gifte mig med dig fast många hade

sagt hurdan du var. Till den ena delen trodde jag att de ljög på dig, och till den andra tänkte jag så här: han blir välan bättre och stadigare när han får ett eget hem. Inte väntade jag att du skulle arbeta så mycket och förtjäna stor smula, det kan jag göra själv, och ganska bra har det ju rett sig för oss under de här årena. Det där med ditt teaterspelande lät jag gå för fullt, fast jag nog förstod att du med den sysslan lätt kom i dåligt sällskap, och fast gud ska veta att det inte var så roligt att bli väckt var natt när man bäst behövde sömn för att orka opp klockan fem om mornarna. Allt vad oskyldig fröjd var, det lät jag dig få, och inte sa jag heller många ord när jag märkte att du hade börjat springa med all världens flickor och slamsor. Segelbåt fick du och velusuped fick du, allt som pengarna bara nånsin förslög till, så skryga som de är. Bra har jag försökt ställa för dig med mat och dryck, fina kläder har du haft och på mornarna har du fått ligga så länge du vill med kaffekoppen bredvid sängen och all sorters bagarbröd.

ARMAS:

Är det inte mera? Är du riktigt säker på att du inte har glömt någonting vackert som du har gjort för mig?

WENDLA:

Inte sitter jag här för att skryta med vad jag har gjort, och inte begär jag någon tack och belöning. Det var min lön att få se dig gå här glad och fin och behändig och höra dig skämta och juxa när du hade det huvet på dig. Nu har du det aldrig mera, och det är synd om dig för det och för allt vad de har gjort mot dig vid teatern, men jag kan bara säga dig det, att alla människor har det svårt i de här tiderna, och manne inte de flesta ska ha det svårare än som du.

ARMAS

nedlåtande:

Men kära Wendla, vart vill du riktigt komma med den här långa radiramsan?

WENDLA:

Jo, jag vill komma till det, att när jag nu första gången på så här många år vill ha min vilja fram och ber dig riktigt vac-

kert, så tycker jag att du borde ge med dig. Gå inte och anmäl dig! Det tycker jag.

ARMAS:

Du vill med andra ord blanda dig i någonting som för mig är en samvetssak.

WENDLA

småler:

Inte är det någon samvetssak för dig, Armas. Du vill bara hämnas för att människorna har varit gemena mot dig.

ARMAS:

Det här går tammefan för långt! När jag efter lång tvekan och svåra — hm — svåra själsstrider kommer underfund med vad som är rätt, så säger du att jag bara vill hämnas. Fy tusan!

WENDLA

eftersinnande:

Nog var det ju mycket här i världen som borde ha varit annorlunda och bättre på många vis, men inte ska du försöka inbilla mig att det här nya är rätt och att det blir bättre på det här sättet.

ARMAS:

Nåja, låt så vara. Jag kan medge att det

kanske inte är rätt. Än sen! M a k t e n, ser du Wendla, makten är allt. Den som har makten behöver inte fråga efter någonting annat. Och nu vill jag ha makt. Hela livet har jag gått här som en stackars lus och låtit hundsvottera mig av alla. De sa till mig: drag på dig det här björnskinnet och dansa på marknaden, och jag drog på mig björnskinnet och lät leda mig vid en ring i nosen. De sa till mig: du är avskedad, och jag krökte ryggen och smög mig beskedligt bort. Å, när jag tänker, när jag riktigt, riktigt tänker... Men nu ska det bli tvärtom. Jag ska sätta min fot på människornas nacke, och det ska bli skönt . . . Andas djupt och kniper ihop ögonen. Det ska bli skönt . . .

WENDLA:

Stackars Armas, vad ska du kunna bli för mäktigt och märkvärdigt?

ARMAS:

Vad som helst! Vi får se. Vi lever i en stor tid, ingenting är omöjligt.

WENDLA:

Och du tror verkligen att det ska bli på det

här viset? Längre, menar jag, för alltid? Ånej, Armas, där tar du nog miste, och det i grund.

ARMAS:

Se på Ryssland!

WENDLA:

Ryssarna är inga riktiga människor, de är mera liksom barn eller andesvaga.

ARMAS:

Nu talar du som man kan vänta sig av en människa utan bildning, och jag orkar faktiskt inte mera höra på dig. Jag går ut ett slag, men klockan tre är jag tillbaka igen, för då kommer Ferdi Hagert hit, och så går vi tillsammans och anmäler oss.

WENDLA

reser sig:

Det kan vara sant att det inte är mycket med min bildning, men det vill jag bara säga dig, att det finns annat än bildning och finhet här i världen, och om din bildning säger att du ska gå in vid Röda gardet, så säger jag i min enfaldighet att gå, gå, men hit kommer du aldrig mer tillbaka efter den stunden. På den vägen får du bli. Brister ut i en kort, torr snyftning, som ett ögonblick förvrider hennes ansikte. Behärskar sig. Nu är det sagt.

ARMAS

slänger en cigarettstump ifrån sig. Han är en smula skamsen och rädd, men visar hårdnackat en mask av kyla och förakt:

Ifall Ferdi kommer innan jag är tillbaka, så be honom sitta ner och vänta. Ut till höger i fonden.

Wendla stryker sig tafatt över ansiktet, står ett ögonblick rådvill. Sedan beslutsamt ut till vänster. Strax därpå kommer Hjärdis in samma väg, sätter sig vid matbordet, börjar virka. Paus. Dörrklockan i tamburen ringer svagt, utan att Hjärdis observerar det. Hon låter arbetet sjunka och ser grubblande framför sig. Det ringer ånyo, kraftigare denna gång. Hjärdis stiger upp, går ut till höger i fonden. Genom den halvöppna dörren hör man fru Ringmans röst: Kan fru Fager träffas? samt Hjärdis' skygga svar: Var så god och stig in.

FRU RINGMAN

in till höger i fonden. En liten mager dam som engång varit vacker, men nu med något slitet och bekymrat över hela sin uppenbarelse. Mycket enkelt och en smula gammalmodigt klädd. Hon är påfallande förlägen, men där bakom förnimmes en stilla, stark beslutsamhet.

HJÖRDIS

in tätt efter fru Ringman, som hon granskar med en skygg men mycket intresserad blick:

Mamma kommer genast . . . var så god och sitt ner . . . Ut till vänster.

Fru Ringman betraktar henne i sin tur med stort intresse och bekymrad min. Går sedan fram till stolarna vid matbordet, men sätter sig icke. Granskar uppmärksamt hela rummet och dess inredning. Paus.

WENDLA

in från vänster. Hennes uttryck är buttert och förnärmat.

FRU RINGMAN

tvekar, går därpå fram och räcker Wendla handen:

God dag, fru Fager.

WENDLA:

God dag, doktorinnan.

FRU RINGMAN:

Jag kommer kanske olägligt, mitt under fru Fagers arbetstid? . . .

WENDLA

kärvt:

Det gör ingenting. Min doter är van att sköta butiken. Vill inte doktorinnan sitta ner. Fru Ringman sätter sig med en blick som tyckes be om ursäkt; Wendla förblir stående.

FRU RINGMAN:

Jag skulle inte ha kommit nu, det — det hade passat bättre att tala om — om den här angelägenheten uppe hos mig någon kväll . . . såsom jag föreslog då vi träffades senast . . . men när fru Fager aldrig kom . . .

WENDLA:

Jag har inte haft tid.

FRU RINGMAN:

Jaså, ja, det var det jag tänkte, och därför så . . . Men skall inte fru Fager själv sitta ner? . . . Wendla sätter sig ovilligt. Paus.

FRU RINGMAN:

Jag vet inte riktigt . . . Det är mycket svårt för mig att finna på det rätta . . . Framför allt skall fru Fager inte tro att jag på något vis vill klandra eller såra er. Men det är någonting som jag måste tala med er om, någonting som inte kan uppskjutas. Tystnar och tyckes vänta på hjälp av Wendla, som emellertid tiger envist med hopknipen mun. Kan vi tala ostört här? Jag menar: är det ingen som hör vad vi säger? För det borde det inte vara.

WENDLA:

Ingen är hemma utom flickan i butiken, och dit ut hörs ingenting.

FRU RINGMAN:

Det är bra . . . Tar mod till sig. Vet fru Fager av att min son brukar vara tillsammans med er dotter Hjördis?

WENDLA:

Jag har hört om det.

FRU RINGMAN:

Och vad tycker ni för er del om saken?

WENDLA:

Mina flickor är stora nog att själva bestämma vem de vill vara tillsammans med.

FRU RINGMAN:

Javisst, naturligtvis . . . på sätt och vis. Men det är skillnad på . . . Vet ni av att er dotter och min son är mycket ofta tillsammans? Alla dagar.

WENDLA:

När doktorinnan säger det så tror jag det.

FRU RINGMAN:

Vet ni av att de brukar träffas i min våning när jag är borta?

WENDLA

träffad:

Det har jag inte vetat. Och är det så säkert? Är det inte pigorna i huset som har kommit med något skvaller?

FRU RINGMAN:

H u r jag vet det, kan ju bli osagt. Huvudsaken är att det faktiskt förhåller sig så.

Det var därför jag beslöt att tala med er.
PAUS. Ni säger ingenting?

WENDLA:

Vad vill doktorinnan att jag ska säga?

FRU RINGMAN:

Nej, nej . . . Men vad tycker fru Fager att det skall bli av en sådan där — bekant-
skap?

WENDLA

trotsigt:

När unga människor tycker om varann,
så händer det ofta att de gifter sig.

FRU RINGMAN:

Det . . . ja, det händer. Men —

WENDLA:

Doktorinnan menar att det inte passar
den här gången. Att vår paradtrappa är
herrskapets kökstrappa, och att kökssidan
ska hålla sig för sig . . .

FRU RINGMAN:

Jag menar att det — att det är omöjligt.
Min son är mycket ung, han har inga in-
komster, det dröjer ännu något år innan han
är färdig med sin examen. Jag har ingen

förmögenhet att ge av, så det finns verkligen ingen möjlighet för dem att gifta sig. Ifall det är det de har i tankarna.

WENDLA:

Är det inte bättre att doktorinnan säger det här åt sin son?

FRU RINGMAN:

Tror fru Fager att jag inte har gjort det! Men jag blir inte riktigt klok på hans avsikter. Det enda jag har lyckats få ur honom är att han i alla fall ämnar fortsätta den här . . . bekantskapen. Han är mycket envis, fast han annars är snäll. Han skrattar bara och säger att det nog kommer att reda sig . . . men jag är så bekymrad att jag inte får sömn om nätterna. Under sådana förfärliga tider som vi nu lever i borde man ju inte tänka — inte k u n n a tänka på någonting annat än det som sker med landet . . . Jag förstår inte . . . Vem vet hur allt skall sluta? Vi vet ju inte ens vem av oss som lever i morgon . . . Lägre, med darrning på rösten — allra minst en ung man . . . Är det inte så?

WENDLA:

Jovisst, precis så är det.

FRU RINGMAN:

Och att då, under sådana förhållanden, iklä sig nya ansvar . . . det tycker jag är illa . . . och det borde förhindras.

WENDLA:

Då kan ju doktorinnan förbjuda sin son att söka opp Hjördis, så är den saken avhjälp.

FRU RINGMAN:

Jag har försökt . . . men det går inte. Och därför tänkte jag fråga om inte fru Fager ville hjälpa mig — det ligger ju också i ert intresse, förefaller det mig . . . Vill ni inte säga till er dotter att hon skall avbryta all samvaro med min son?

WENDLA

efter kort betänkande:

Nej.

FRU RINGMAN:

Men . . . varför? Varför inte?

WENDLA

mycket bestämt:

Nej. I den här saken blandar jag mig inte. Kort paus.

FRU RINGMAN:

Då har jag misstagit mig på er. Det var ledsamt.

WENDLA

med stigande bitterhet:

Ja, nog är här ett misstag alltid, det vill jag lova. Frågas bara var det misstaget riktigast sitter. Tror doktorinnan kanske att det är vi som springer efter de fina ungherrarna, eller vad? Vet doktorinnan vad det vill säga för sämre folk som jag att fostra upp två flickor, när man ensam ska förtjäna pengarna i sin affär och städa och gå på torget och koka och tvätta för hela familjen och ibland för andra också. Man får vara glad om man hinner se till att barnena är hela och rena och kan sina läxor när de går till skolan. Det heter att man ska tala vackert och lära dem vad som är bra och varna för det som är illa. Nåja, man gör vad man kan på de korta stunderna, men vad får de sen höra på gården och på gatan? Och där måste de ju vara, inte kan man hålla dem instängda som i fängelse. Så länge de är små, kan det ju ännu gå an,

men gud sig förbarme när de börjar växa till. Är det då flickor som är lite nätta och skapliga i ansiktet, så får de ingen ro varken bitti eller sent. Det börjas redan medan flätan ännu hänger på ryggen på dem och kjolarna knappt går till knäet. Vad karlfolk heter, alla är de efter dem, busar och fina herrar, och jagar dem som vad för ena vilda djur i skogen. Kom inte till oss och säg att vi ska se bättre efter våra flickor, vi gör nog vad vi kan. Men om alla fruar lär sig att hålla bättre efter sina pojkar och sina män med för resten, så blir det bra mycket mindre olyckor och lättare att leva här i världen. Det är sanning det.

FRU RINGMAN
mycket förlägen:

Ni missförstår mig alldeles, fru Fager, min avsikt var inte alls att på något vis klandra eller ogilla er. Jag tänkte bara att ni och jag i det här fallet borde vara av samma mening och kunde hjälpa varann.

WENDLA
med en hastig snyftning:

Jag kan inte hjälpa någon människa, det

är knappt att jag kan hjälpa mig själv. Så som allt kommer över en på en gång. Paus. Röster och buller i tamburen. Armas och Hagert in till höger i fonden.

ARMAS

slår Hagert på skuldran:

Stig på, Ferdi. Varseblir fru Ringman som reser sig. Jaså förlåt . . . jag visste inte . . . Vi kan stiga in här. Pekar på dörren till vänster i fonden.

FRU RINGMAN:

Nej, för all del, jag är färdig med mitt ärende och nu skall jag gå. Adjö, fru Fager, och förlåt att jag kom och störde. Tvekar, räcker sedan handen mot Wendla, som rest sig. Wendla fattar den utan att se på henne.

FRU RINGMAN

till Armas:

Adjö, herr Fager. Ut till höger i fonden.

ARMAS

efter att med sirliga bugningar ha följt doktorinnan till dörren:
Vad ville gumstackarn?

WENDLA:

Just ingenting. Det var bara om tvättstugan, hon ville byta tur med mig.

ARMAS:

Jaså. — Slå dig ner, Ferdi, och känn dig hemmastadd.

HAGERT:

Tackar, tackar. Sätter sig på högra sidan om matbordet.

ARMAS

undersöker kaffekannan:

Wendla, kaffet är slut.

WENDLA:

Det som är slut är slut.

ARMAS:

Ge oss en flaska öl i stället.

WENDLA:

Och det begär du, fast jag vet vad ni tänker tala om.

ARMAS

högdraget:

För all del, vi kan ju gå till Kyllikki eller något annat kafé.

WENDLA

tvekar. Sedan:

Nej, det behövs inte, ni ska få ert öl. När du sitter här i rummet och ser på alla vackra saker som vi har samlat genom hela livet så kanske du inte får så lätt att gå bort ifrån dem. Ut till vänster.

ARMAS

fnyser:

Gumman har hotat att köra ut mig om jag kommer hit — i uniform.

HAGERT:

Oh, I see!

ARMAS:

Ingenting att fästa sig vid. När man känner kvinnorna.

HAGERT:

Och det gör ju du. Wendla in från vänster med en uppkorkad ölflaska. Tar fram glas och slår i.

HAGERT:

Får jag ta en skiva bröd?

WENDLA:

Var så god. Det är inte mycket att välja på, men.

HAGERT

tar en brödskiva och äter den glupskt:

Se det är så, att jag inte kom mig för att äta någon frukost.

WENDLA

ofrivilligt medlidsamt:

Var Hagert utan pengar?

HAGERT:

Utän pengar! Vad tänker Wendla på. Nej då, jag var bara så tankspridd, ha ha ha, jag glömde alldeles bort det.

WENDLA

skakar på huvudet:

Ät opp alla skivorna, vi har nog så vi reder oss.

HAGERT

bryter hälften av en skiva, äter den och tömmer sitt ölglas:

Tackar som bjuder.

ARMAS:

Nå, gumma lilla, nu tror jag det ringde i butiken.

WENDLA:

Det gjorde det inte, men jag kan nog gå ändå. Går mot butikdörren. Stannar, vänder sig halvt mot Armas, dock utan att se på honom, bedjande, nästan ångestfullt: Du minns vad jag sa. Ut till vänster.

ARMAS

skrattar:

Hon försökte hålla sig, men det gick inte. Sätter sig mittemot Hagert, bjuder på cigaretter. Mycket vänligt: Det var ju tur att vi möttes i porten så att du inte behövde vänta.

HAGERT:

Eller gå min väg.

ARMAS:

Gå din väg . . . Hur så? Är du inte på det klara med den här saken?

HAGERT:

Nej, inte riktigt. Jag har tänkt på den, hit och dit — familjen som jag bor hos har också börjat ansätta mig — men något riktigt beslut har jag inte kunnat komma till.

ARMAS:

Asch, Ferdi, i går var du nästan med om det. Ska vi nu börja om från början igen?

HAGERT:

Bästa bror, det har sina nackdelar att ge sig till soldat. Det är ett förbannat ohälsosamt yrke.

ARMAS:

Men för fanken, hur många gånger ska man förklara samma sak för dig! Vi ska väl inte bli vanliga nummerkarlar heller. Jag blir officer i någon stab och du blir min adjutant.

HAGERT

med en förstulen blick:

Eller tvärtom.

ARMAS

stucken:

Varför det? . . . Nåja, vi får se. Det blir deras sak att avgöra. Jag tänkte bara att jag som den äldre . . . Men hur som helst, vid våra år har man rätt att yrka på en officersplats.

HAGERT:

Tja, det där låter ju helt bra, men tänk om det inte går?

ARMAS:

Det måste gå!

HAGERT:

Det vete fåglarna.

ARMAS:

Men kära Ferdi, försök att tänka efter ett ögonblick. Vad har de för folk på befälsposterna? Obildade, okunniga karlar som knappt kan skriva sitt namn, vallarbetare och figurer som ingenting begriper. Annat är det med oss. Jag vill inte på något vis skryta, men faktiskt har jag reda på ett och annat som de kan få stor nytta av.

HAGERT:

Det bestrider ingen, men det som främst behövs här, exercera, skjuta med gevär —

ARMAS:

Kan jag inte exercera! Vad tror du då man får lära sig vid teatern om inte det? Och svårare saker! Har du aldrig sett mig fäkta? Stiger upp, rullar ihop en tidning och gör stötar i luften. Det här är en ters, och det här är en kvart, det är samma räkning som med suparna, ha ha ha. Kastar tidningen ifrån sig. Sätter sig. Och vad skjutandet vidkommer så är jag inte heller någon första resans pojke. Jag har varit med om många stormningar och blodiga slag. I »Regina von Emmeritz», när svenskarna stormar och vallen rasar in, och i »Richard III», herregud ett sådant slagfält, de döda låg i rader och högar... Och många, många andra gånger har jag varit med.

HAGERT:

Hm, ja, det är du, det. Jag vet bara, att jag kan absolut ingenting.

ARMAS:

Du behöver inte kunna någonting, jag

har ju sagt att jag gör dig till min adjutant.

HAGERT:

Tack, tack för vänligheten. Men om det inte går? Om de skickar oss till fronten som simpla soldater?

ARMAS

oangenämt berörd, kastar om:

Ja ja ja, men vi behöver ju inte från början bestämma oss för den militära banan. Vi kan bli civila ämbetsmän, som åker omkring i bil. Huvudsaken är att vi anmäler oss som frivilliga innan det är för sent.

HAGERT:

Hm.

ARMAS:

Ser du, jag kan säga dig att går vi inte frivilligt nu, så vinner vi ingenting på saken, för snart blir vi i alla fall tvångsmobiliserade. Det har jag hört av en som känner till hyskorna. Och det förstår du ju, att blir vi tagna genom utskrivning, så kan vi inte göra anspråk på någonting. Då hjälper inte söta mamma, det blir bara att stå smirna och säga ja och amen till allt.

HAGERT:

Det är ett skäl — om det är sant.

ARMAS:

Ett förbannat gott skäl, tycker jag. Och sant är det.

HAGERT:

Ett annat skäl har jag här. Tar fram ett par hopvikna papperslappar ur västfickan.

ARMAS:

Vad är det?

HAGERT

läser:

»Finlands Bank inlöser denna sedel med en mark i guld.» I guld, hahaha. Statsbanken ljuger därför att den är bankrutt.

ARMAS:

Det är oanständigt, men det är den gamla regimens fel. Varför skötte de inte bättre om landets affärer! Hur ofta tänkte jag inte ropa till dem: fråga klokt folk till råds, gubbar, på det här viset går det åt skogen!

HAGERT:

Jag är också bankrutt, till kropp och själ; men jag håller ändå mina löften. Jag löser in dem, jag. Nåja, i alla fall har jag två

sådana här fordringar på staten, och det är allt vad jag har kvar. Det är tydligen meningen att jag på dem skall leva återstoden av mitt liv, eftersom ingen människa mer vågar blotta sin strupe för min rakkniv, ha ha ha.

ARMAS:

Där ser du. Jag förstår inte att du alls kan tveka.

HAGERT

mjölkar fundersamt sin haka:

Tja, ser du, det är i alla fall ett fan så viktigt beslut. Det är som att gå in i ett mörkt rum och veta att den där dörrn bakom en, den får man aldrig mera opp. Det är bara att ta emot vad som kommer.

ARMAS:

Dit måste du ju i alla fall, du med dina två mark. Tänk på mig, vad jag riskerar.

HAGERT:

Ja, du . . .

ARMAS:

Vad menar du med det? Ska det vara en skymf?

HAGERT:

Nej, för all del.

ARMAS:

Det är klart att du mente någonting elakt. Förbanne mig, Ferdi, jag börjar få nog av dig och dina krumbukter. Du kan dra åt helsike. Jag behöver dig inte. Gud vet om man ens kan lita på dig —

HAGERT

riktar plötsligt blicken på honom, mycket allvarsam:

Om man kan lita på mig? Reser sig. Om man kan lita på mig, säger du. Då vill jag svara dig, att jag när som helst går med dig och anmäler mig om jag kan vara säker på att jag vågar lita på dig. Det är bara det jag har tvekat om. Att vi håller ihop, vad som än händer, hur det än går. I fanskap och elände, eller makt och härlighet, som det kommer. Förstår du? Det är knuten. Lågre. För det har blivit så med mig att jag inte kan vara ensam.

ARMAS

reser sig strålande:

Och det här säger du först nu, Ferdi! Då är ju saken klar. Här är ingen tid att förlora, vi ger oss i väg med detsamma. Men innan vi går — här har du min hand på det

du sa nyss. Räcker honom handen tvärsöver bordet. De trycka hårt varandras händer.

HAGERT

med ett utrop:

Där, se där! Pekar över Armas' skuldra på det lilla titthålet i butikdörren. Ett öga stirrar på oss, ett stort rött öga.

ARMAS

vänder sig hastigt om:

Där? . . . Å, ja så, det är nog bara mutter Wendla som ville se vad vi tar oss till. Kasch, katta!! Seså, nu är det borta. skrat- tar nervöst. Du skrämde mig, du djävul, och alldeles i onödan. Du tar ju rakt kuraget ifrån en. Tänder en cigarrett för att dölja sin sinnerörelse.

HAGERT:

Ånej, bror Armas, nu är det för sent att stiga tidigt opp. Framåt, marsch, här finns ingen återvändo. Går fram till etagären och fattar fotografien av Armas som Cyrano. Tänk det, Armas, att det skulle bli allvar en gång av dina krigsmansdrömmar.

ARMAS

med ett tvunget skratt:

Äsch, det där. Det var ju bara strunt.

HAGERT:

Mot det som kommer ja. Kanske det.
Ställer bilden tillbaka.

ARMAS:

Men den här. Tar bilden av statsrådinnan. Ajö-
ken, högädla fru statsrådinna. Gör en sirlig bug-
ning med handen på bröstet. Tack för alla de vackra
ord du sa om mig en gång. Bränner bort hennes
ansikte med cigaretten. Skrattar, ställer bilden på sin plats.
Sedan plötsligt allvarsam. Ja, ska vi gå då?

HAGERT:

Jag är klar. Ut i tamburen.

ARMAS

med en tveksam blick mot butikdörren, halvhögt:

Ja . . . nej, jag kommer ju i alla fall till-
baka efter saker som jag behöver. Ut i tamburen.

Scenen står tom ett ögonblick. Så öppnas butikdörren för-
siktigt på glänt och Wendla tittar in.

WENDLA

De har gått. In, följd av Hjärdis. Wendla sjunker
ner i en stol vid matbordet och brister i gråt. De gick för
att anmäla sig, jag såg att de skakade hand
och såg varann så där visst in i ögona . . . Vad
ska människor säga om oss . . . Och vem
ska handla hos oss efter det här . . . Vi
kommer att förlora alla kunder . . .

HJÖRDIS:

Inte alla. Det kommer nog att finnas sådana som gärna handlar här just därför att pappa —

WENDLA:

Ja, men skammen, Hjördis, skammen . . . Vad har jag gjort att jag bara ska få skam av er alla . . . Har jag inte släpat och slitit nog under alla de här årena . . . Har jag nånsin tänkt på någon annan än er . . . Men skam är det enda jag får till tack. Av dig med, Hjördis. Det var inte alls sant det som jag sa där ute om doktorinnan. Hon var här för att beklaga sig över dig.

HJÖRDIS:

Tänkte jag inte det! Jag såg det genast på henne.

WENDLA:

Hon påstod att du brukar vara tillsammans med hennes pojke där oppe i deras våning när hon är borta. Det är väl ändå inte sant?

HJÖRDIS

tvekar, sedan trotsigt:

Jo, det är sant.

WENDLA:

Vet du ingen levande hut, flicka!

HJÖRDIS:

Vi har inget annat ställe där vi får vara i fred.

WENDLA:

Ni har fått för litet stryk när ni var små, både du och Elli, det ser jag nu när det är för sent.

HJÖRDIS:

Om jag är för dålig för det här huset så kan jag göra som Elli. Hon gick sin väg i dag, så här blir nog en mindre att föda härnäst.

WENDLA

ännu utan att riktigt förstå:

Vad är det du säger? Har Elli flyttat bort hemifrån?

HJÖRDIS:

Det har hon, och detsamma kan jag göra, om så är. Det är bara att säga ifrån. Fast — fast ogärna går jag, om jag ska säga sanningen.

WENDLA

i utbrott:

Det är för mycket, det är för mycket . . .

Vad har jag gjort att allt det här ska komma över mig . . . Gråter med förklädet för ansiktet; hela hennes kropp skakar, men intet ljud hörs. Paus.

HJÖRDIS

tafatt:

Gråt inte, mamma! PAUS. Gråt inte, mamma. Jag stannar här och hjälper till. Det ska nog gå. En klocka slår tre bakom scenen. Wendla rycker till, sansar sig, putsar ögon och näsa.

WENDLA

med en suck:

Så där ja. Nu är klockan tre, och jag som inte har satt potatisgrytan på elden. Hastigt ut till vänster i fonden.

Ridå.

Tredje akten.

Ett klassrum i en skola, som Röda gardet förvandlat till kasern. Dörr till höger i fonden. Vid vänstra sidoväggen en estrad, där lärarbordet nu är ersatt med en gungstol och några packlårar; där ovan svarta tavlan, som är fullklottrad med karikatyrer, namn och data samt utrop sådana som »Leve revolutionen», »Död åt alla borgare» m. m. Mot fondväggen äro en del pulpeter undanskjutna; där står också ett par tälotsångar, ett tvättställ, en tunna m. m. Ovanför ett bibelspråk i stel gotik: »Bed och arbeta», nu kompletterat med inskjutna, klumpigt målade ord så att det lyder: »Bed till fan och arbeta aldrig». Vid högra sidoväggen ett långt bord på bockar, där vapen, ammunition, klädespersedlar, kokkärl, pappersbuntar o. s. v. ligga i största oordning. Mitt på golvet ett bord med fem stolar; flaskor och glas på bordet, tomflaskor litet varstans. Över huvudet taget bär rummet prägeln av en utomordentlig villervalla, rådd och snusk.

Vid bordets kortända presiderar Armas; Hagert och tre rödgardister sitta vid långsidorna, två och två. Armas är utstyrd med släpsabel, ljusst läderbälte, två pistolhölster och diverse krimskrams, men det oklippta håret och en tovig, gråsprängd skäggstubb åstadkommer att han verkar gammal och förfallen. Alla dricka flitigt och bolma på cigaretter.

ARMAS

står bakom sin stol och deklamerar med lågaude ögon och livligt åtbördsspel:

Vi äro gascognare alla,
av Castel-Jaloux' Compagnie.
Man täckes oss galgfåglar kalla!
Vi äro gascognare alla,
som svära, domdera, befalla
och sätta vår ära däri.
Vi äro gascognare alla,
av Castel-Jaloux' Compagnie!

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:

Tag nånting annat i stället, det där är ju
ingenting skojigt.

HAGERT
hyssjar.

TREDJE RÖDGARDISTEN:

Vad fan är det där för en smörja!

ARMAS

har ingenting hört, fortsätter patetiskt:

Med örnblick och kattknävelborrar,
med storkben, men björnramar ock,
förakta vi hopen som morrar.
Med örnblick och kattknävelborrar,
med fjädrar i hatten och sporrar
vi bära vår skadskjutna rock.
Med örnblick och kattknävelborrar
och storkben, men björnramar ock!

TREDJE RÖDGARDISTEN:
Håll käften, vi sjunger hellre.

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:
Vi tar den där om Hansin-Jukka. Börjar
guola.

ARMAS
ger dem en förkrossande blick, fortsätter med höjd röst, nästan
skrikande:

Sprak-Fålen och Envetna-Kampen
är öknamn, men smeknamn för oss!
Tyranner, oss ej I förtrampen,
ty Sprak-Fålen, Envetna-Kampen
är pojkar, som veta dra pampen,
var blott det finns svängrum att slåss!
Sprak-Fålen och Envetna-Kampen
är öknamn, men smeknamn för oss!

Under denna strof brister de tre rödgardisternas tålmod, de skåla och prata högt, vissla, guola, stampa i golvet. Hagert hyssjar förgäves. Armas drar sin sabel, slår med flata klingan i bordet för att äska ljud och börjar ånyo, med mycken emfas:

Som städse gascognarsoldater
var hanrej en skräck vi förbli,
ty fruarna tjasas av latér,
som käckta gascognarsoldater,
de tappreste, vilda —

Ett skott utanför. Armas rycker häftigt till och tystnar tvärt, Sabeln faller klirrande till golvet.

ARMAS
som om han frös:

Fy fan, vad var det?

ANDRA RÖDGARDISTEN:

Det var väl bara ett vådaskott som vanligt.

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:

Det är klart det.

HAGERT:

Fortsätt, Armas, det var väl inte slut än.

ARMAS:

Nej, nej. . . . Ferdi, gå ut i korridoren och se efter vad det var. Hagert rycker på axlarna, stiger upp och går ut.

ANDRA RÖDGARDISTEN:

Blev du rädd?

TREDJE RÖDGARDISTEN:

Haha, han blev rädd!

ARMAS
häftigt:

Så fan heller om jag blev rädd, men det är min plikt att hålla reda på vad som sker här. När man har ett befäl —

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:

Över åtta man, hahaha!

TREDJE RÖDGARDISTEN:
Så skickar man sin adjutant! Hahaha!

ARMAS
böjer sig ner och tar opp sabeln:
Tig!

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:
Vi lär nog snart få höra värre smällar än
den där.

ANDRA RÖDGARDISTEN
allvarligt:
I morgon dag.

TREDJE RÖDGARDISTEN:
Där vid fronten lär det nog vara en och
annan som blir skral, hahaha, när kulspru-
torna börjar hosta, hahaha, och shrapnellerna
kommer så där uiii — — pang!

ARMAS
sticker sabeln i skidan, sätter sig. Hagert in:
Nå, vad var det?

HAGERT:
Det var bara en som ville se om han
kunde träffa rappningen i taket.

ANDRA RÖDGARDISTEN:
Det var ju det jag sa.

ARMAS
rasande:
De gör heller ingenting annat än sitter

och leker med sina gevär. Det måste bli ett slut på det här. Ferdi, säg till att den som hädanefter skjuter vådaskott, den låter jag arkebusera. Ja, ja, för fan, det är mitt allvar! Jag ställer honom mot en vägg.

HAGERT:

Det där — tror jag vi lämnar osagt.

ARMAS:

Du lyder på ögonblicket!

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:

Nej, hör du Fager, nu ska du inte prata smörja.

TREDJE RÖDGARDISTEN:

Tror du att du är genral, va?

ANDRA RÖDGARDISTEN:

Du ska inte göra dig löjlig, Fager, och påstå sådant som du inte har makt till.

ARMAS:

Har jag inte makt? Vi ska se! Jag ska nog lära dem, jag ska lära er alla, som hundar ska ni ligga för mina fötter och jag ska trampa på er.

FÖRSTA RÖDGARDISTEN

hotfullt:

Vill du ha stryk eller vad är meningen?

ANDRA RÖDGARDISTEN:

Nånå, nånå, börja nu inte bråka. Vi har väl viktigare saker att tänka på. Den här kvällen.

FÖRSTA RÖDGARDISTEN

med en föraktfull blick på Armas:

Och en sådan där gör de till gruppchef! Som ingenting kan. Och som är så rädd att han gör ner sig när man knäpper en loppa.

ARMAS:

Akta dig! . . .

HAGERT:

Du faller ur rollen, Armas. Ur befälet, menar jag. Inte ska du käbbla med dina underordnade. Du ska tysta dem med en blick.

ARMAS:

Ni ska akta er, säger jag. När jag blir ond —

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:

Så måste jag skratta. Kom an bara, var så god!

ANDRA RÖDGARDISTEN:

Seså, håll dig i skinnet.

TREDJE RÖDGARDISTEN:

Fager är tokig, och du med, Sinisalo.

Tömmer sitt glas. Jag ger fan i att sitta här och höra på ert snarvel. Reser sig och går ut.

ARMAS:

Det är rätt. Gå er väg, allesammans! Utom du, Ferdi, jag vill tala med dig. Andra rödgardisten reser sig, den första sitter kvar. Nå, blir det någonting av? I det här rummet är det åtminstone jag som befaller.

FÖRSTA RÖDGARDISTEN:

Ä, kyss mej —

ANDRA RÖDGARDISTEN

lägger lugnande handen på hans skuldra:

Kom nu och bråka inte. Vi har ju lite att göra i ordning för den där — resan. I det han går, släpar han första rödgardisten med sig. Denne spjärnar halvt emot och ger Armas ursinniga blickar.

FÖRSTA RÖDGARDISTEN

vid dörren:

När vi kommer till fronten, Fager, så ska du passa opp. I krig kan det komma kulor från alla håll, både framifrån och bakifrån, hahaha. Båda rödgardisterna ut.

ARMAS

stöder huvudet mellan händerna, stirrar framför sig:

Hörde du vad han sa?

HAGERT:

Du har ett orätt sätt med dem, Armas. Antingen Napoleon eller bästa bror och tavaristsch — inte mitt emellan som du. Men för resten ska du inte bry dig om hans hot, det var inte så illa ment.

ARMAS:

Kanske inte. Men fronten, Ferdi. Filppula.

HAGERT:

Ja, det lär ju vara ett sämre ställe, efter vad det sägs.

ARMAS

ryser:

Där kommer de att mala oss till korn, allesammans.

HAGERT:

Ställningen är tydligen allvarsam, eftersom vi så plötsligt ska kastas dit. Aldrig förr har de skickat trupper mitt i natten, så vitt jag vet.

ARMAS:

I morgon bitti är vi där. I morgon bitti.

HAGERT

tiger, knäpper med fingrarna, sätter sig. Paus.

ARMAS
viskande:

Filppula . . .

HAGERT:

Det är underligt, för ett par månar sen var det ett enkelt namn på en liten station, och nu är det ett nytt namn på —

ARMAS
hastig åtbörd:

Låt bli att säga sånt där.

HAGERT:

Jag säger bara vad du tänker.

Paus.

HAGERT:

Det gick lite annorlunda med oss än du trodde den dagen då vi gick och anmälde oss. Vi fick inte de höga posterna, nej. Vi kom inte till någon stab, och inte blev vi utrikeskommissarier heller. Vi fick ingen vacker bil att åka omkring i. Tja. Förbannad otur. Men vad kan man göra åt det.

ARMAS:

Ja, vad kan man göra åt det, att de där oxarna inte har något förstånd. De begriper inte ens att en bildad och intelligent karl

är värd bättre än att ligga i löpgravar och få magen fullproppad med maskingevärskulor. Vad gör man åt sådant, Ferdi! Det är så att man blir vild när man tänker på det.

HAGERT:

Man ska inte tänka. Det sa du ofta till mig förr i världen.

ARMAS:

För fan, då gällde det struntsaker, men nu gäller det livet.

HAGERT:

Ja, livet . . . Är det så mycket, det?

ARMAS

ser på honom, ond:

Längtar du att få dö?

HAGERT:

Längtar, det är väl för mycket sagt. Men om det så ska vara — inte mig emot.

ARMAS:

Vill du påstå att det är dig likgiltigt om du blir skickad till fronten eller inte?

HAGERT:

Här finns ju inget val.

ARMAS:

Ja, men det är just det det måste finnas. Vi får lov att hitta på någonting.

HAGERT:

Vad skulle det vara?

ARMAS:

Det ska du hjälpa mig att tänka ut. Vad som helst, bara det är någonting som gör att vi inte behöver fara till fronten i natt.

HAGERT

med ett skratt:

Ska vi skjuta pekfingrarna av oss?

ARMAS:

Det är för gammalt, det känner de till. Sådana karlar skickar de genast till ett ställe som man inte kommer tillbaka ifrån.

HAGERT

med en forskande blick:

Ska vi försöka rymma?

ARMAS:

Rymma? . . . Vart då?

HAGERT:

Ja, det vet jag verkligen inte, jag har inte tänkt på det tidigare. Men alldeles omöjligt borde det väl inte vara.

ARMAS:

En och en kanske. Men vi två tillsammans, det går inte. Vi blir genast igenkända... det vill säga du. Den som engång har sett ditt ansikte, han glömmer det aldrig. Man kan inte ens maskera dig.

HAGERT:

Det har du kanske rätt i. Då lämnar vi väl den tanken. Eller hur?

ARMAS
tankspridd:

Lämnar? . . . Jovisst, naturligtvis. Vi måste hitta på någonting annat.

HAGERT:

Du som är författare och har fantasi, kan inte du? När det gällde att rädda Liljan på Kastelholm undan den där ondskefulla riddarens anslag, då var din hjärna fruktsam på idéer som en kaninhona. Ska den verkligen lämna dig i sticket när det gäller dig själv? Eller rättare sagt oss. För det är oss båda det nu är fråga om, inte sant?

ARMAS
otåligt:

Jovisst, för tusan. Vem har sagt annat?

HAGERT:

Vi två, du och jag, i nöd och lust, i vått och torrt. Lågt, intensivt. Det blev nöd, Armas. Det blev nöd. växlar åter tonfall. Märker du vad nöd är för ett lustigt ord, Armas. Det rimmar.

ARMAS:

Tig!

HAGERT:

Som ert majestät befäller.

Paus.

TREDJE RÖDGARDISTEN

öppnar dörren och tittar in:

Här är en kvinna som vill tala med dig, Fager.

ARMAS

med något tvungen skämtsamhet:

Om det är en vacker flicka, så tag hit henne.

TREDJE RÖDGARDISTEN:

Det är en käring.

ARMAS:

Då får hon dra åt helsike. För gamla käringar har jag ingen tid ledig.

TREDJE RÖDGARDISTEN:

Bra. Stänger dörren.

HAGERT:

Vet du vem det var?

ARMAS:

Nej, hur skulle jag kunna veta det?

HAGERT:

Det var Wendla.

ARMAS:

Tror du verkligen?

HAGERT:

Jag är säker på det.

ARMAS:

Hon som förbjöd mig att stiga över hennes tröskel. Tror du hon kommer hit?

HAGERT:

Hon har antagligen fått höra att du ska — resa bort i natt. Och då ville hon ännu en gång . . . en sista gång . . .

ARMAS

häftigt:

Det får hon allt vänta på. Här blir ingen sista gång — och ingen resa i natt, ska vi hoppas. Du ska inte sitta där och filosofera, Ferdi, du drar bara mina tankar från det enda viktiga.

HAGERT

med en liten vissling:

Det enda viktiga . . . Vad är det? Hittelön utlovas.

ARMAS:

Om man bara hade haft lite mera tid på sig. Men vem kunde ana det här! Det kom ju som en blixtn från klar himmel. Grubblar. Man borde ha försökt maka sig härifrån så där småningom, gjort sig självständig, börjat arbeta på egen hand med beslag och undersökningar och sådant där —

HAGERT
nickar:

Precis. Det hade varit ett utmärkt sätt. En liten komplott att avslöja, det borde man ha fått tag i. Mystiska hus att observera, människor att spionera på, långsamt och försiktigt. En tråd att hålla i och gå efter, åtminstone så mycket att — — att tiden går. hahaha, och det hinner hända någonting som gör slag i saken. I en eller annan riktning.

ARMAS
livligt:

Kanske är det ännu inte för sent! Kanske vi kan få tag i någonting!

HAGERT:

Som gör oss outhärliga här. Här i vår gamla, kära fädernestad.

Javisst.

ARMAS:

HAGERT:

En vacker tanke. Men —

ARMAS:

Vad för men?

HAGERT:

Det är för sent.

ARMAS
modfälld:

Tror du det?

HAGERT:

Det inser du väl själv. Vi har inte många timmar kvar.

ARMAS:

Ja, ja. Så är det. Djävulen och hans änglar, det är nog för sent . . .

Paus.

TREDJE RÖDGARDISTEN

Öppnar dörren, vresigt:

Hör du Fager, käringen säger att hon är din hustru. Hon vill nödvändigt tala med dig.

ARMAS

tvekar, betraktar Hagert med en hjälpsökande blick.

HAGERT:

Är du ett odjur, Armas Fager? Tänk på

vad hon har gjort för dig här i vår snöda värld. Vem vet om ni någonsin mer —

ARMAS

hastigt avbrytande:

Låt henne komma. Tredje rödgardisten stänger dörren.

HAGERT:

Ska jag gå min väg?

ARMAS:

Nej, varför det?

HAGERT:

Jag tänkte bara . . . Brukas det inte i dylika fall? Att man lämnar de båda huvudpersonerna på tu man hand?

ARMAS

förargad över sin stigande rörelse:

Brukas . . . Ska jag veta det?

HAGERT:

Förekom det aldrig någonting liknande på teatern, i något stycke där du var med? En tapper krigare som drar i fält — hans unga vackra hustru gråter . . .

ARMAS:

Håll mun och gå din väg. Du kan vänta

på mig därute i korridoren, vi ska fortsätta vårt samtal så snart jag är klar med Wendla. Wendla in. Hon är mycket sorgsen och har åldrats märkbart. I handen bär hon ett stort knyte.

HAGERT

nära att stöta ihop med henne vid dörren:

God dag, Wendla.

WENDLA

ser upp med förskrämd blick:

Herreje, det är ju Hagert. Jag kände inte genast —

HAGERT:

De nya kläderna — Jojo, kläderna gör mannen. Men nu ska jag gå, jag är upptagen på annat håll för en stund. Adjö, Wendla. Han räcker Wendla sin hand, som hon förläget fattar och trycker. Och tack!

WENDLA:

Vad är det Hagert tackar för?

HAGERT:

För mat och kaffe och vänliga ord under de här årena. Kaffet var gott och ordena ännu bättre. Det var bara skada att de föll i så dålig jord. Jag är ett hälleberg, ser Wendla. Ett kärr kan man kanske torka ut

och odla opp — jag säger k a n s k e. Men ett hälleberg, Wendla, där hjälper ingenting. Adjö. ut.

WENDLA

ser häpen efter honom, vänder sig sedan, långsamt och skyggt, till Armas:

God dag, Armas.

ARMAS:

God dag, Wendla.

WENDLA

närmar sig ett par steg, snyftar till:

Armas . . .

ARMAS

mycket upprörd, förskansar sig bakom bordet:

Hur står det till? Du ser — du ser trött och dålig ut, tycker jag.

WENDLA:

Mig felas ingenting.

ARMAS:

Och flickorna, hur är det med dem? Har Elli kommit tillbaka?

WENDLA:

Nej, Elli blev på den vägen. Ett par gånger har hon varit efter sina saker, men hon passar på när jag är ute i stan.

ARMAS
indignerad:

Att hon kan vara så tarvlig!

WENDLA:

Så har det ju alltid varit hos oss. Var och en går åt sitt håll.

ARMAS:

Det behöver inte vara för alltid. När man ser att borta är bra, men hemma bäst —

WENDLA:

Ja, då ja.

ARMAS
försöker anslå en lättare ton:

Och handeln går bra? . . .

WENDLA:

Inte så illa som jag trodde — först. En del av de gamla kunderna har ju nog slutat att handla hos oss, men andra har kommit till. Såna som tror att du och jag är ett i den här saken . . .

ARMAS:

Och Hjördis är hemma och hjälper till?

WENDLA:

Hjördis har varit snäll och arbetsam, vad det med butiken anbelangar —

ARMAS:

Det gläder mig, det gläder mig uppriktigt. Vad är det jag alltid har sagt: Hjördis har ett gott hjärta, hon är inte kall och hård som Elli, hon brås på mig —

WENDLA:

På dig?... Ja, nog har du väl ett hjärta, du också, men det är allt annorlunda än vanliga människors.

ARMAS:

Menar du — för att jag gick bort hemifrån?

WENDLA:

Det bland annat. Hustru och två barn, och på en månad frågar han inte efter om de lever eller dör. Det är ju ändå underligt.

ARMAS:

Men du har ju själv förbjudit mig att komma tillbaka! Du sa själv att du aldrig ville se mig mer.

WENDLA:

Snart vet jag inte mer vad jag vill och vad jag inte vill, världen är så rent bortblandad, jag hoppas bara att man snart ska få gå bort från alltihop.

ARMAS

med gråten i halsen:

Säg inte så. Det ska du inte säga, Wendla.

Paus. Armas snyter sig. Det — det var snällt av dig att komma och hälsa på. Var det svårt att hitta mig?

WENDLA:

Svårt, nej. De kände dig nog, alla som jag mötte, båda nere på gården och oppe i korridoren.

ARMAS

strålar upp:

Ser man på, de kände mig alla. Blev du inte stolt över det, Wendla?

WENDLA

bara ser på honom. Sedan, med en blick runt rummet:

Så här ser ut!

ARMAS

förlägen, tar tomflaskorna från bordet och ställer undan dem.

Ja, vi har ju ingen som städar här. Och de här flaskorna, du ska inte tro att jag — att vi i allmänhet — Det var några kamrater som kom på besök, och då måste man ju bjuda på någonting. Torkar bordet med rock-ärmen. Vill du inte sitta ner?

WENDLA

långsamt fram till bordet, sätter sig. Knytet håller hon krampaktigt mellan sina båda händer. Plötsligt:

Är det sant att ni i natt ska skickas till fronten?

ARMAS

sätter sig, mörkt:

Jo, det är sant.

WENDLA

nickar sorgset:

Jag hörde det på förmiddagen av en gumma som var inne i butiken. Hon har en son i samma bataljon som du.

ARMAS:

Hur kunde du veta till vilken bataljon jag hör?

WENDLA:

Det — det har jag fått reda på.

ARMAS

varmt:

Alltså har du ändå ibland tänkt på mig?

WENDLA

sakta:

Hela tiden, Armas, hela tiden.

ARMAS:

Du var bra hård mot mig när jag gick, Wendla.

WENDLA

i utbrott:

Det kan hända att jag var för hård, men hur kunde du, Armas, hur kunde du!

ARMAS

för sig:

Ja, hur kunde jag. Guds död, hur kunde jag! Och alldeles onödigt var det till på köpet, här tycks ju inte bli någon allmän mobilisering.

WENDLA:

Vad behövde du tänka på någon mobilisering, du som är över femti år. Det sa du bara för att lura Hagert och mig.

ARMAS

knyter nävarna och slår dem mot varann:

Jag var vansinnig, Wendla, fy tusan en sådan dåre jag var.

WENDLA

ivrigt, lägger knytet på bordet:

Inser du det nu?

ARMAS

retligt:

Inser . . . Annan ton. Vad har du i knytet?
Är det någonting åt mig?

WENDLA:

Det är lite varma underkläder, tröjor och strumpor att byta. Och så är där tobak. Jag tänkte som så här: när han nu ska resa dit opp, vem vet om de inte får ligga i snön och blir våta. Och sen tänkte jag att det kanske är svårt att få tobak där oppe, och utan den är det slut med hans humör . . .

ARMAS

gråter:

Säg inte så där, Wendla, säg inte så där!

WENDLA:

Du är väl förfärligt rädd, Armas, nu när du ska fara?

ARMAS:

Rädd . . . ? Jag är inte rädd, men jag tycker det är så meningslöst. Att jag ska fara till fronten . . . Vad fan har jag med fronten att skaffa. Det är ju idiotiskt.

WENDLA:

Så är det. Inte passar du vid fronten, Armas.

ARMAS:

Om jag får leva, kan jag kanske åstadkomma någonting . . . någonting som duger.

Ja, jag är nästan säker på det. Mina själskrafter har på något sätt vuxit, jag känner det tydligt på mig. Men nu, så som det nu är ställt —

WENDLA

lutar sig fram, lågt:

Kan du inte rymma?

ARMAS:

Rymma? Det är lättare sagt än gjort.

WENDLA:

Ja ja, men kan du inte göra ett försök?

ARMAS:

Jag har tänkt på det, helt flyktigt, men vart tycker du jag ska ta vägen?

WENDLA:

Till din bror. Där kan du ligga gömd hur länge som helst.

ARMAS

ser upp:

Hm.

WENDLA:

Han hjälper dig säkert.

ARMAS

tankfull:

Det gör han nog... Det gör han nog...

WENDLA:

Och där finns ingen som anger dig.

ARMAS:

Det finns det väl inte, nej. Kommer man en gång helskinnad dit, så är man räddad. Mänskligt att döma. Ditt förslag är inte så dumt, Wendla. Det här hade jag inte kommit att tänka på.

WENDLA

glad över berömmet:

Gör du det? Säg, gör du det?

ARMAS

mulnar åter:

Tja, det är bara det förbannade med Hagert.

WENDLA:

Vad är det med honom?

ARMAS:

Jo, ser du vi har beslutit att hålla ihop, hur det här än vänder sig. Vi har lovat varann att inte skiljas. Och honom kan jag inte ta med mig till Väinö.

WENDLA:

Nej, det kan du väl inte.

ARMAS:

Risken blir inte dubbel genom honom,

den blir hundra gånger större. Han och jag tillsammans, vem känner inte oss? Och det blir att färdas både på tåg och landsväg. Nej nej, det går inte.

WENDLA
bönfallande:

Hagert reder sig utan dig, han är ju så klok. Du kan ligga över natten hos någon bekant, och i morgon bitti ger du dig av härifrån.

ARMAS
dystert:

Nej, det är omöjligt. Jag har lovat Ferdi.

WENDLA
i utbrott:

Du måste rymma, Armas! Jag vill inte mista dig. Nu är Elli borta, och vilken dag som helst kan jag förlora Hjördis. Så är jag ensam. Vad är hela livet värt, vad har man arbetat för i år och dagar om man ändå ska mista allt och bli ensam.

ARMAS:

Jag förstår inte riktigt — Du säger att du kan mista Hjördis vilken dag som helst. Tänker hon också på att flytta bort hemifrån?

WENDLA

med händerna för ansiktet:

Nej, inte det. Mycket värre!

ARMAS:

Vad är det som har hänt henne?

WENDLA:

Jag fick veta det i förra veckan, och sedan dess har jag inte kunnat sova en enda natt.

ARMAS:

Är hon med barn?

WENDLA:

Inte som jag vet. Nej, det är någonting helt annat, någonting mycket farligare.

ARMAS:

Men så säg då vad det är. Kanske jag kan hitta på något råd, nånting som du inte har kommit att tänka på. Liksom du hade hittat på det där med min rymning. Fyra ögon ser alltid mera än två. Och det känns alltid lättare för en själv när man har fått tala.

WENDLA:

Hon — hon köper opp vapen åt de vita. Ibland har hon hela byrålådan full. Och så hjälper hon till att bära bort dem.

ARMAS:

Vad är det du säger! Vem har narrat henne till det?

WENDLA:

Nå, vem annan bryr hon sig om än — stelnar plötsligt, hennes blick blir ångestfull. Armas! Jag glömde alldeles — Du hör ju till de andra!

ARMAS

springer upp under häftig sinnesrörelse:

Det är unga Ringman. Medge att det är han!

WENDLA

ytterligt förskräckt:

Nej nej, jag medger ingenting. Jag har inte sagt någonting, Armas!

ARMAS:

Du behöver ingenting säga, jag vet att det är han. Det kan inte vara någon annan. Det här var en värdefull nyhet . . .

WENDLA:

Du tänker väl inte ange din egen doter?

ARMAS

går ivrigt av och an:

Var lugn, var lugn, ingen behöver få veta någonting om Hjördis.

WENDLA:

Du får inte göra någonting åt den andra heller, Armas, hör du vad jag säger! Jag har aldrig sagt att det är unga Ringman. Armas!

ARMAS

vinkar avvärjande:

Jag vet, jag vet. Stör mig inte nu, jag måste tänka ut en viktig sak.

WENDLA

sjunker åter ner på stolen:

Vad har jag gjort, vad har jag gjort. Armas, du kan inte vara sådan att du begagnar det här till något ont.

ARMAS:

Nej, men till någonting gott. Till min och Ferdis räddning. Det kan du väl inte ha någonting emot.

WENDLA:

Vad tänker du göra?

ARMAS

mycket överlägsen och säker. Från och med nu till aktens slut är han en liten Napoleon i blickar, åtbörder och tonfall:

Det kommer att uppenbara sig för dig så småningom. Om man vet för mycket på

förhand, går man miste om spänningen. Sitt stilla här och vänta! Hastigt ut, snart åter in, följd av Hagert. Stänger omsorgsfullt dörren, leder Hagert så långt bort från Wendla som möjligt, talar lågmält nära hans öra. Ferdi, jag tror vi är räddade.

HAGERT:

Hade Wendla räddningen med sig i sitt knyte?

ARMAS

hotfullt:

Håll dig allvarlig, annars . . .

HAGERT:

Var lugn, inombords ser jag ut som ett gravvalv.

ARMAS:

Jag har fått tag i en affär.

HAGERT:

Som vi ska förtjäna på.

ARMAS:

Som vi ska förtjäna livet på.

HAGERT:

Är det inte oskäligen vinst? Faller det inte under ockerlagen?

ARMAS

rynkar ögonbrynen:

Jag behöver två säkra karlar, Ferdi.

HAGERT
smäller ihop klackarna:

Här har du en.

ARMAS:

Nej, det måste vara två utom dig. Med mindre reder vi oss inte. Tag Mäkelä och Johansson, de är trogna som guld och kan hålla käften. De ska ta pistoler med sig, men inga gevär. Vi går till fots, och i skilda grupper, det gäller att väcka så litet uppseende som möjligt. Har du förstått?

HAGERT:

Vad saken gäller? Nej. Det är väl mycket begärt.

ARMAS:

Under vägen får du veta hur jag har tänkt mig det. Vi har ingen tid att förlora.

HAGERT:

Nej. Morgonstund har bly i mun — ibland.

ARMAS
ond:

Håll dina dåliga kvickheter för dig själv. Nu måste vi ge oss av. Gå ut och sök reda på karlarna.

HAGERT:

Ska ske.

WENDLA

reser sig, skyndar fram till Hagert och klamrar sig fast vid honom:

Hagert, för Guds skull, gör inte vad han ber om. Jag hörde inte vad det var, men jag vet att det är någonting orätt. Han missbrukar en sak som jag i tankarna gick —

ARMAS

lösgör hennes grepp:

Inga dumheter, Wendla.

HAGERT:

Jag kan inte annat än lyda, Wendla. Numera är jag bara — adjutant.

WENDLA:

Tänk på Hjördis, Armas. Djurena i skogen skyddar och försvarar sina ungar, är du sämre än ett vilt djur?

ARMAS:

Ingen kommer att kröka ett hår på Hjördis' huvud om hon är en förständig flicka. Och det kommer hon att vara. Hon måste vara det när hon får höra hur allting hänger ihop. Låt mig tala i tio minuter med henne, och saken är klar.

WENDLA:

Varför var jag en sådan stackare att jag kom hit! Hur kunde jag tro att du hade ändrat dig och vänt dig till det bättre!

ARMAS

ignorerar henne fullständigt, till Hagert i orderton:

Det gäller att fånga in en ung man, men levande. Det ska du från början pränta in hos Mäkelä och Johansson. Han måste tas levande, annars är allting förstört. För oss två.

HAGERT:

Men om han gör motstånd?

ARMAS:

Han ska inte bli i tillfälle att göra motstånd. Det är just knuten. Han ska tas genom överrumpling.

HAGERT:

Skönt. Men om han tar till flykten?

ARMAS:

Då — ja, då må ni gärna skjuta honom. Då är saken i alla fall förlorad för oss.

HAGERT:

Den som tar till flykten skjuts ner. Det är rätt.

WENDLA

förtvivlad:

Armas!

ARMAS:

Du, Wendla följer vackert med. När vi kommer fram till oss, ger du mig alla nycklar. Själv slår du dig ner i flickornas rum och lägger en patience eller syr på maskin eller läser någon trevlig bok. Du ser att det inte är någonting hemskt jag begär av dig. Men det säger jag, försök inte varna någon och ge inga signaler eller sådant där, för då går det galet. Först med dig, och sedan med oss andra. Jag är inte på skämtanhumör i dag, så mycket du vet det.

HAGERT

kittlar honom under armen:

Skratta lite, Armas. Det lär förlänga livet.

ARMAS

med en dräpande blick:

Vad är det du understår dig . . . Framåt, marsch. Han tar Wendlas arm och släpar henne med sig. Alla ut.

Ridå.

Fjärde akten.

Makarua Fagers rum, som i andra akten Taklampan är tänd. I soffan sitter Hagert, vid matbordet stå Armas och Hjördis. Hjördis är mycket blek och talar med stor ansträngning. Hela akten igenom är det någonting mekaniskt och sömngångaraktigt i hennes tal och i hennes rörelser.

ARMAS:

Har du förstått allt?

HJÖRDIS:

Jag tror det.

ARMAS:

Men du är inte säker. Alltså går vi hastigt igenom det en gång till. Vad är det du har att göra?

HJÖRDIS:

Jag går ut på gården och kastar snö på hans fönster. När han känner igen mig, vinkar jag åt honom tills han förstår att han skall komma ner. Jag går in i trappan och möter honom. Jag säger att jag har någon-

ting viktigt att tala med honom om. Jag säger att ingen är hemma hos oss. Jag säger att vi får vara ostörda här, och så för jag honom hit . . .

ARMAS:

Precis. Hit in, i det här rummet, inte till dig.

HJÖRDIS:

Jag vet.

ARMAS:

Och inte en min, inte en stavelse om . . . om oss! För då, Hjördis, då har jag ingen misskund, varken med dig eller med honom — Det kan jag inte ha. Allt står på spel för mig. För dig är det nog taget en småsak — ja, allt är ju relativt, men herregud, han är väl inte den enda karl här i världen som tycker om dig, och för resten kan du efteråt förklara allt.

HJÖRDIS:

Efteråt . . .

ARMAS:

Tror du kanske att vi ämnar slå ihjäl honom? Ser jag ut som en mördare? Tvärtom, för fan, alldeles tvärtom, vi måste ju

med alla medel se till att vi får honom levande. Det kommer inte att vederfaras honom något ont, vi ämnar bara hålla honom häktad en tid. Då och då går vi och pratar en stund med honom, bara till tidsfördriv. Tills det här eländet tar slut och vi alla är fria människor igen. Begriper du?

HJÖRDIS:

Jag begriper.

ARMAS:

Nå, då kan du ge dig i väg. Men försök att se lite naturligare ut, och lämna ytterdörren olåst så att det inte blir något mankemang med småsaker. Hjördis ut i tamburen. Armas går nervöst av och an. Öppnar dörren till butiken och ställer den på glänt.

ARMAS:

Du gömmer dig där bakom skåpet, jag står i butiken. När han väl är här, springer vi båda fram, samtidigt. Du måste se till att du genast kommer mellan honom och tamburdörren. Ska vi ta ett tag på prov?

HAGERT
hänleende:

En liten generalrepetition före premiären?
Nej tack.

ARMAS:

Tror du han är mycket stark, den där krabaten?

HAGERT:

Det ska du inte grubbla över.

ARMAS:

Hur så? Har du kanske varit med om sånt här förut?

HAGERT:

Nej, gudskelov. Men vi har ingen anledning att öva oss i kurragömma. Han kommer aldrig in i det här rummet.

ARMAS:

Du menar —

HAGERT:

Att hon viskar ett ord i hans öra.

ARMAS:

Tror du verkligen? Efter allt vad jag sa henne?

HAGERT:

Jag har känt ett par tre kvinnor i mitt liv, du två eller tre hundra, gissar jag. Och ändå vet jag mer om kvinnorna än du. Hon varnar honom, Armas, det ger jag mitt huvud i pant på. Mitt värdefulla huvud, det

enda i sitt slag i hela världen. Med hår och skäggstubb och alla underliga små tankar därinne.

ARMAS:

Guds död, du ska då också alltid ta hoppet och modet ifrån en.

HAGERT:

Har du själv ett ögonblick trott på den här löjligen historien?

ARMAS

uppriktigt förvånad:

Javisst.

HAGERT:

Att vi går klara från alla faror och bekymmer tack vare den där stackars pojken?

ARMAS:

Det tror jag ännu. Du ska få se, här är allt uträknat på pricken. Det kommer nog att gå i lås.

HAGERT:

Du är en stor diktare, Armas. Skada att du inte kan göra det på papperet.

ARMAS:

Du har fått den här saken om bakfoten. Hjördis är en klok flicka, hon kommer inte att göra de dumheter du tror. Vad skulle

det tjäna till att varna honom? Levande kommer han i alla fall aldrig ur det här huset mot vår vilja. Mäkelä och Johansson bevakar trappan och portgången. Gömmer han sig på vinden eller i källaren eller i någon annan våning, så kallar vi på förstärkningar och söker igenom hela huset.

HAGERT:

Ja, och så tar de Hjördis och honom — jo, Hjördis också. Hennes andel i saken kommer säkert i dagen. Jag vet inte vad de gör med kvinnor i ett fall som det här, men inte bjuder de dem precis på karameller. PAUS. Hjördis lär vara din dotter, Armas.

ARMAS

oangenämt berörd:

Henne kan jag alltid rädda.

HAGERT:

Det är inte så säkert. Du spelar med höga risker, Armas. PAUS. Du är allt en hårdare spik än jag trodde, Armas Fager.

ARMAS

häftigt:

Vad kan jag annat göra? LYSSNAR. Tyst, nu kommer de! DRAR SIG MOT BUTIKDÖRREN. PAUS.

HAGERT:

Misstag, bror Armas. Här kommer ingen. Ska vi inte börja vandra hemåt? Kasernen är ju soldatens rätta hem.

ARMAS
lågt och hätskt:

Du ska inte försöka inbilla mig att du längtar till fronten. Du är inte modigare än jag.

HAGERT:

Kanske inte modigare. Men annorlunda. Alldeles bestämt annorlunda.

ARMAS:

Tack och lov för det. Jag är nöjd med mitt.

HAGERT:

Jag vet inte om det beror på belysningen, men jag tycker du är mycket förändrad, Armas. Jag ser saker i ditt ansikte som jag aldrig sett där förr.

ARMAS:

Är det därför du gapar som en bonde på panoptikon?

HAGERT:

Viktiga budskap ska man läsa noga. Antag ett fall: du håller på att fatta ett viktigt

beslut, i en sak som sedan aldrig kan ändras. Aldrig, Armas, förstår du det, det är ett rymligt ord. Står mycket nära Armas och stirrar honom djupt in i ögonen. Innan du fattar det beslutet måste du veta säkert. Du vill inte riva dig i håret efteråt av ånger och grämelse, därför måste du veta säkert. Det kommer telegram från högkvarteret, telegrafisten ser de små tecknena på pappersremsan, det gäller för honom att tyda dem, och tyda dem rätt. Mycket beror på att han inte tar fel — livet, ja, själva livet, Armas . . . Armas smyger sig hastigt bort mot tamburdörren, ivrigt hyssjande för att dölja sin häpnad och oro. Hagert skrattar och svänger om på klacken.

ARMAS:

Sch . . . Jag hör steg i trappan . . .

HAGERT:

Misstag, bror Armas, det är ditt eget hjärta du hör. Vad det har bråttom i kväll! Hahaha, det hörs ju ända hit. Det liksom springer mot ett mål.

ARMAS

viskar:

Sch . . . Tig då, för fan. Paus.

HAGERT

betraktar gossporträttet över Wendlas säng:

Tänk att du har haft en son, Armas. Han blev bara fyra år — och vet redan så mycket mer än vi. PAUS. Du dör ut, Armas. Din ätt dör ut. Ska man säga tyvärr eller gudske-lov? Jag tror vi — inte säger tyvärr. Du hade en droppe äkta blod — men det var också bara en, och den låg där och sam som ett fettöga i den magra soppan . . .

ARMAS

skyndar bort från tamburdörren till butiken:

Tyst, hör du inte! Ytterdörren öppnas och stängs. Steg i tamburen. Armas fattar posten bakom butiksdörren. Han skälver av nervositet, tar fram en pistol ur kavajfickan och av-lägsnar säkringen. Uppfordrar med häftiga åtbörder Hagert att gömma sig bakom skåpet. Hagert drar sig motvilligt några steg bakåt. Man ser tamburdörren öppnas, mycket långsamt. Hjärdis in. Hon stänger dörren bakom sig. I detsamma ger Armas till ett utrop och springer fram till mitten av golvet. Hagert: min av lättnad och triumf.

ARMAS

andfädd, hotfullt:

Nå? Du kommer ensam?

HJÖRDIS

långsamt, utan att se på någondera:

Han är inte hemma.

ARMAS

skriker:

Du ljuger! Vi såg ju honom genom gårdsfönstret. Han satt lutad över sitt bord och läste.

HJÖRDIS:

Han — han var hemma. Men nu är han det inte mer.

HAGERT

med beundran:

Hjördis!

ARMAS

rusar mot henne:

Å, du din —

HAGERT

med genomträngande röst:

Halt!

ARMAS

med en hatfull blick:

Jag tror du gläder dig, Ferdi.

HAGERT:

Inte långt ifrån.

HJÖRDIS:

Ska jag . . . ta kappan på mig .

HAGERT:

Nej, varför det?

HJÖRDIS:

Ska ni inte föra bort mig . . . någonstans? . . .

HAGERT

ser först på Hjördis, sedan på Armas, som går av och an i största upphetsning. Läger sin arm om Hjördis' axlar, för henne mot dörren till flickornas rum:

Gå in till din mamma, Hjördis. Den här saken ska jag sköta om. Hjördis ut. Vid de sista orden tvärstannar Armas. Betraktar Hagert, som vårdslöst tänker en cigarrett. Paus. Uttrycket i Armas' ansikte förändras. Han blir skenbart alldeles lugn. Hans ton är beslutsam, men alls icke ovänlig eller kommenderande.

ARMAS:

Du hade rätt, Ferdi. Det gick inte såsom jag ville. Därför måste det bli på det andra sättet. Gör mig den tjänsten, Ferdi, gå genast tillbaka till vår kasern efter förstärkningar. Eller till milisen. Nej, nej, det blir nog bättre med våra egna, den här affären ska vi behålla för oss själva.

HAGERT

står försjunken i grubbel.

ARMAS

manande, men icke befallande:

Nå, Ferdi?

HAGERT

nickar till bekräftelse av sina egna tankar:

Det ska ske. Ut genom tamburdörren. Armas för-
vissar sig om att han gått. Tar fram rakdon och spegel, slår
vatten i ett glas. Börjar med feberaktig iver raka sig. Då han
är nästan färdig, inträder Hagert plötsligt genom tamburdörren.

ARMAS

oangenämt berörd:

Är det du, Ferdi? Hur är det möjligt?

HAGERT:

Dörren står olåst.

ARMAS:

Inte för det, men jag bad ju dig gå till
vår kasern.

HAGERT:

Jag föredrog att telefonera. Var det inte
fiffigt uttänkt?

ARMAS:

Mycket. Men var fick du telefonera?

HAGERT:

I gården bredvid.

ARMAS

misstänksamt:

Hos vem där?

HAGERT

skrattar:

Ingen aning. Jag ser en kvinna och frå-

gar henne: kan man få telefonera här någonstans? Hon svarar: kom in till oss. Så enkelt var det.

ARMAS

tankfull:

Jaså, så enkelt var det.

HAGERT:

Jag erbjöd henne pengar, men hon sa: nej, för all del, det kostar ingenting.

ARMAS:

Sa hon det.

HAGERT:

Hon var kanske rädd för mig.

ARMAS:

Det är möjligt.

HAGERT

fnittrar:

Eller kanske hon blev kär i mig. Vid första ögonkastet.

ARMAS:

Det kan också hända.

HAGERT:

Vi vinner minst en kvart genom den där telefoneringen.

ARMAS:

Säkert. Var de villiga att komma?

HAGERT:

Om de var villiga! Femti man är här
efter en liten stund.

ARMAS
upprepar mekaniskt:

Femti man. Det är utmärkt. Femti man.

HAGERT:

Men vad är det jag ser. Du är ju nyrakad
som en brudgum. Plötsligt!

ARMAS:

Jag ville bara utnyttja tiden. Tiden blir
så lång när man väntar.

HAGERT:

Det var ett sant ord. Till och med när
det gäller vackra flickor. Det vet väl du,
Armas?

ARMAS:

Vad menar — Jo, naturligtvis vet jag det.

HAGERT

går tätt inpå honom, granskar honom närgånget:

Det var tusan vad du är fin. Det är så
man knappt känner igen dig, Armas.

ARMAS
med ett förfelat skratt:

Säger du det, säger du det. Ja, man kan

ju inte gå och se ut som ett piggsvin i evighet heller.

HAGERT:

Allra minst när man ska bege sig på en viktig resa.

ARMAS:

Javisst. Men hur mycket är klockan egentligen? Tar fram sitt ur. Åtta. Fy tusan, vi får raska på med den här pojkspolingen.

HAGERT:

Ja, han ja. Honom ska vi inte glömma. Hör du Armas, är det alldeles säkert att det inte finns andra utgångar ur det här huset än porten och trappan?

ARMAS:

Absolut inga. Jaså, jo, det är så sant, på gården finns ett plank, och om man klättrar över det planket, så kommer man ner i en brandgång som går tvärs igenom kvarteret. Där ska vi ställa ut starka vakter, i vardera ändan. För tusan, det var riktigt bra att du råkade fråga mig, jag hade alldeles glömt brandgången. Den vägen kommer han antagligen att försöka sig på när han märker att alla andra vägar är stängda.

Hjördis har nog gjort honom uppmärksam på den, hon har ofta lekt där som barn.

HAGERT:

Tänk riktigt noga efter, Armas, kanske finns det ännu någon utväg för en som vill fly?

ARMAS:

Nej, nu är det stopp. Jag måste väl veta det, jag som har bott i tjugutvå års tid i den här gården. Under jorden går det inte, och inte över taket heller. Grannhusena är alldeles för låga.

HAGERT:

Du glömmer i alla fall en sak. Kanske är det för att den ligger så nära till hands.

ARMAS:

Vad är det jag glömmer?

HAGERT:

Wendlas butikdörr.

ARMAS

hastig blick:

Wendlas butikdörr. Hahaha! Vår butikdörr. Men den nyckeln har ju jag i förvar.

HAGERT:

Ja, den har du nyckeln till.

ARMAS:

Nå, men då är det väl ingenting att oroa sig över.

HAGERT

tiger, sedan torrt:

Nej, naturligtvis inte.

ARMAS

febrilt:

Nej, kära Ferdi, här står vi och pratar strunt och låter tiden gå oss ur händerna. Det är nog bäst att vi går ut och inspekterar vakterna så att de inte somnar av. Och så ska vi ju ta emot förstärkningarna, de kan vara här vilket ögonblick som helst.

HAGERT

muntert:

Tror du det?

ARMAS

träffad, med en lurande blick:

Det är dina egna ord, Ferdi, du sa det nyss.

HAGERT:

Javisst, ja. Så var det. Femti man. Femti man som inte är rädda för en skvätt blod. Är du rädd för att se blod, Armas? Jag svär på att du är det. Jag är det inte. Inte numera.

ARMAS

med en röst som sviker honom:

Guds död, Ferdi, vi har inte tid att stå och prata i nattmössan. Vi måste ut och ta emot förstärkningarna. Det här rummet blir vårt högkvarter, härifrån ska alla operationer ledas. Gå du förut, jag kommer strax. Jag måste se efter hur det står till med kvinnfolkerna där inne. Du förstår, man kan inte lämna dem så där utan vidare, de kan hitta på dumheter. Gå förut, Ferdi, och försök att redan nu hålla ett öga på brandgången, det är nog den som är det farligaste stället.

HAGERT

betraktar honom, nickar kort:

Mina ögon ska stå vidöppna. Ut genom tamburen.

Armas följer honom oavvänt med blicken. Smyger ljudlöst fram till tamburdörren och regler den med en hastig handrörelse. Andas djupt. Blir stående orörlig, halvt vanmäktig av ångest och skräck. Plötsligt, besinningslöst, i fullständig panik river han loss rödgardistbindeln från sin ärm och kastar den på golvet. Ruser till byrån, drar ut en låda och gräver fram en svart lösperuk och ett par mörka lösmustascher, som han med dar-
rande händer sätter på sig framför spegeln. Öppnar klädsåpet, tar fram en ulster som han drar över sin kavaj. Utbyter skinnmössan mot en bredskyggig filthatt. Hastigt ut genom butiken

Kort därpå hörs ett skott.

WENDLAS röst:
Herrejesus, nu sköt de någon.

HJÖRDIS

kommer inspringande från sitt rum, tvekar om vägen, rusar till tamburdörren, finner den reglad, skyndar mot butikdörren, hejdar sig:

Nej, nej, det var på gården. Ater till tamburdörren, öppnar den, ut genom tamburen.

WENDLA

in tätt efter Hjördis, fullständigt förvirrad. Blir stående rådlös och väntar på Hjördis:

Nej, det var på gatan. Jag hörde ju att det var på gatan. Upptäcker rödgardistbindeln på golvet, tar upp den. Vad är det här? Och skåpdörren står öppen. Hjördis in genom tamburdörren.

HJÖRDIS:

Det var inte på gården, gården är tom. Ämnar springa ut i butiken, men krafterna svika henne. Hon kastar sig framstupa över matbordet.

WENDLA:

Jag tyckte det gick i butikdörren just innan de sköt, minns du att jag sa det . . . Fast klockan inte ringde så hörde jag det . . . Och där ligger Armas' vintermössa . . . Vad i herrans namn betyder det här . . . Springer mot butikdörren, öppnar den, men tvärstannar på tröskeln. Butikklockan pinglar.

WENDLA

ångestfullt:

De kommer hit. En karl kom in.

HJÖRDIS

rör sig icke.

HAGERTS röst

med ett egendomligt tonfall:

Var inte rädd, Wendla. Det är jag. Det är Hagert. Wendla viker tillbaka, steg för steg. Hagert långsamt in. Mellan händerna gömmer han någonting.

WENDLA

stirrar på honom:

Vem . . . vem var det som blev skjutnen?

HAGERT:

Det var en som försökte fly.

HJÖRDIS

skriker.

HAGERT:

Nej nej, Hjördis, du har ingen orsak, hör på. Armas hade gett oss order att skjuta, om någon försökte fly ur det här huset. Vi såg en karl komma ut härifrån, han föreföll att vara stadd i olovliga ärenden, och när han började springa neråt gatan, gav jag ordern: Skjut! Det var jag som gav ordern.

Mannen föll genast, och när vi böjde oss över honom, såg vi ett främmande ansikte. Men när vi tog hatten av honom, följde där några småsaker med. Öppnar händerna och visar Armas' peruk och mustascher.

WENDLA:

Armas!

HAGERT:

Ja, Armas.

HJÖRDIS

reser sig:

Pappa?!

WENDLA

i stilla gråt:

Var . . . var är han nu?

HAGERT:

Han ligger därute i snön.

WENDLA:

Armas, Armas! Kastar ifrån sig rödgardistbindeln och skyndar ut genom butikdörren.

HAGERT

tar upp bindeln och tvinnar den mellan fingrarna:

Nu står hans ansikte stilla. Inga grimaser mer. För första gången.

HJÖRDIS:

Är han . . . är han död?

HAGERT

sakligt:

Stendöd. Ögonblickligen. Kulan gick in här och ut här. visar på peruken. Förbannat god pistolskytt, den där Mäkelä, hållet var minst tjugu steg.

HJÖRDIS:

Och han, den andra, den som ni sökte . . . Vet Hagert någonting om honom?

HAGERT:

Medan vi stod omkring den där skjutna rymmaren, såg jag en ung man som högst behändigt slank ut ur en brandgång — ja, var lugn, ingen annan såg det än jag. Han gick så lugnt som ingen människa går i de här tiderna. Jag kunde följa honom ända till nästa gathörn. Där vek han av.

HJÖRDIS:

Är det sant?

HAGERT:

Du tror inte man kan lita på mitt ord?

HJÖRDIS:

Jo . . . jag tror!

HAGERT:

Tack. Det är verkligen sant. Han kom

undan. Och det gläder mig att jag blev i tillfälle att framföra det här budskapet till dig, Hjärdis. Du lät mig så här på lyktone se någonting vackert, någonting som man kan ta med på resan. Tystnar. Vänder sig bort. Får syn på porträttet av Armas som Cyrano. Fattar bilden och betraktar den länge. Nickar, småler. Gamle Cyrano! Låter porträttet falla till golvet. Farväl, Cyrano. Vi träffas snart igen, jag kommer efter, med snälltåg via Filppula. Var inte orolig, jag ämnar inte svika. På mig kan man lita, mina förbindelser blir alla inlösta. Låter rödgar-distbindeln, lösperuken och mustascherna falla som tre skovlar jord över bilden. Paus.

Rop och oro på gatan. Hagert återkommer till verkligheten. Vänder sig till Hjärdis.

HAGERT:

Det börjar bli oroligt där ute, jag måste gå dit och förklara allt och ta ansvaret på mig.

HJÖRDIS:

Ni blir väl inte straffad för det här? Det var ju ett missförstånd.

HAGERT:

Händelser, som alltför mycket liknar tankar, straffar sig själva. Adjö, Hjärdis. Får jag ta dig i hand?

HJÖRDIS

räcker honom handen:

Adjö.

HAGERT:

Vill du inte följa med dit ut och se honom?

HJÖRDIS:

Nej nej, inte nu, jag kan inte. Kanske senare, en annan dag.

HAGERT:

Jag förstår dig. Han ser för resten mycket gammal och trött ut, han behövde vilan. Farväl. Ut genom butikdörren.

Hjördis sätter sig vid matbordet, pressar huvudet mellan händerna. Paus. Tamburdörren öppnas försiktigt och fru Ringman kommer in. Hon är blek och förstörd.

FRU RINGMAN

lågt:

Fröken Fager . . . Hjördis spritter till och reser sig. Är ni ensam . . . Jag menar, vågar man komma in?

HJÖRDIS

förvirrad:

För all del . . . varsågod . . . Här är ingen annan än jag.

FRU RINGMAN:

Jag hörde att de sköt . . . och jag visste inte vart jag skulle gå för att få veta . . . Inte kan väl ni säga någonting . . . ?

HJÖRDIS:

Jo. Det var min far som blev skjuten.

FRU RINGMAN

jublande:

Er far! Det var alltså inte Otto. Kommer till besinning. Ja, jag menar, det var ju förfärligt ledsamt att er far . . . Lägre. Säg mig, vet ni hur det har gått med min son?

HJÖRDIS:

Han är inte mera i gården. Han har kommit undan. För den här gången.

FRU RINGMAN:

Å, gudskelov, gudskelov! Jag var som från mina sinnen. Nu . . . nu gråter jag för att jag är så glad . . . Är ni inte glad, ni också? Ni . . . ni tycker ju om honom, är det inte så . . . Ni kom ju opp för att varna honom . .

HJÖRDIS

hest:

Jag ska ha barn med honom.

Paus.

FRU RINGMAN

närmar sig Hjördis, tar hennes hand. Rösten darrar:

Ska du ha ett barn med honom, Hjördis!
Då ska vi två tillsammans vänta på honom.
Kanske kommer han tillbaka, kanske, kan-
ske. . . . Sluter Hjördis i sina armar.

Ridå.

RUNAR SCHILDT:

Den segrande Eros. (Sjätte tusendet)	1912 20: —
Raketen. (Tredje tusendet)	12: 50
Regnbågen. (Femte tusendet)	1916 8: 75
Rönnbruden. (Sjätte tusendet)	1917 8: 75
Perdita. (Femte tusendet)	1918 15: —
Hemkomsten. (Femte tusendet)	1919 20: —
Armas Fager. (Fjärde tusendet)	1920 17: 50
Häxskogen. (Femte tusendet)	1920 37: 50
Galgmannen (Andra tusendet)	1922 20: —
Den stora rollen	1923 30: —